

KOMENTÁR K ČÍTANIU VERGILIA

KATARÍNA KARABOVÁ

TRNAVA 2022

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍC

Recenzenti:

doc. Mgr. Marcela Andoková, PhD.

Mgr. Mgr. Anabela Katreničová, Ph.D.

Neprešlo jazykovou úpravou.

© Mgr. Katarína Karabová, PhD.

© Katedra klasických jazykov FF TU v Trnave, 2022

ISBN 978-80-568-0493-3

Nový učebný text, ktorý vznikol v rámci riešenia projektu InterReg TVU-MU: „Inovácia obsahu vysokoškolského vzdelávania s prihliadnutím na najnovšie poznatky v oblasti výskumu základov európskej vzdelanosti a ich využitie v pedagogickom procese ako nástroj zvyšovania zamestnanosti v regiónoch“ (kód projektu 304011U620).

K O M E N T Á R K Č Í T A N I U V E R G I L I A

K A T A R Í N A K A R A B O V Á

T R N A V A 2 0 2 2

OBSAH

ÚVOD	9	7. KAPITOLA	54
1. KAPITOLA	11	Aeneis IV, 1—53: Dido vyznáva	
Život a dielo P. Vergilia Marona –		Aeneovi lásku	
Daktylský hexameter – Osobitosti		Aeneis IV, 642—666: Smrť Didony	
verša		8. KAPITOLA	60
2. KAPITOLA	25	Aeneis VI, 450—476: Aeneas	
Aeneis I, 1—33: Prooemium		stretáva Didonu v podsvetí	
Aeneis I, 34—107: Junónin monológ.		Aeneis VI, 724—751: Anchisova reč	
Búrka na mori		9. KAPITOLA	66
3. KAPITOLA	34	Aeneis X, 96—117: Jovova reč	
Aeneis I, 223—304: Rozhovor		na zhromaždení bohov	
Venuše s Jovom		Aeneis X, 474—509: Súboj Pallanta	
4. KAPITOLA	39	a Turna	
Aeneis II, 1—56: Trójsky kôň. Pád		10. KAPITOLA	70
Tróje		Aeneis XII, 175—215: Dohoda medzi	
5. KAPITOLA	43	Aeneom a Latinom	
Aeneis II, 199—267: Laokoónova		11. KAPITOLA	77
smrť		I. ecloga	
6. KAPITOLA	49	12. KAPITOLA	85
Aeneis III, 521—587: Prvé vylodenie		Georgicon liber I, 1—99	
sa v Itálii		EDIČNÁ POZNÁMKA	89
		PRAMENE – PREKLADY –	
		ODPORÚČANÁ LITERATÚRA	
		90

Úvod

V predpísanom diapazóne povinných predmetov bakalárskeho štúdia klasických jazykov nachádzame od druhého ročníka prekladové semináre. Ako prví sa zvyknú čítať prozaickí autori, predovšetkým C. Iulius Caesar a jeho Komentáre ku galskej vojne (*Commentarii de bello Gallico*), C. Sallustius Crispus s dielom Catilinovo sprisahanie (*Catilinae coniuratio*), ale aj vybrané reči M. Tullia Cicerona (*Orationes in Catilinam, Orationes in Verrem* a i.). V treťom ročníku dostávajú priestor básnické zbierky, konkrétne Premeny (*Metamorphoseon libri XV*) P. Ovidia Nasona a hrdinský epos Aeneida (*Aeneis*) od P. Vergilia Marona.

Dvojica komentárov k známym dielam dvoch výnimočných básnikov Augustovho veku má prispieť k ich lepšej percepcii a kladiť si za cieľ napomôcť študentom 3. ročníka bakalárskeho štúdia k dôslednejšiemu začítaniu sa do Ovidiových Metamorfóz a Vergiliovej Aeneidy. Texty sú vyberané nielen s prihliadnutím na vedomosti z normatívnej gramatiky latinčiny, ktorými študenti disponujú, ale aj na žánre jednotlivých diel, ich obsahovú obťažnosť a v neposlednom rade aj vzhľadom na metrické stvárnenie veršov, pričom obaja autori sú výbornými veršotepcami a ich verše využívajú len veľmi zriedka možné básnické licencie, teda odchýlky od jazykových pravidiel tvorby básní. Každý komentár disponuje úvodnou lekciou, kde sa študenti zoznámia s podrobnejšími informáciami o živote a spisbe daného autora, ako aj o samotnom diele, resp. dielach, ktoré sú súčasťou povinného penza. Okrem toho sa v prvej lekcii nachádza metrický úvod do daktylského hexametra a osobitosti veršovných diel z 1. st. pr. Kr. Ďalšie lekcie už pertraktujú vybrané časti z básnického diela daného autora, ktorých selekcia sa riadila predo-

všetkým ich obsahom. V rámci jednotlivých lekcí sa nachádza vždy text vybraného úryvku, v prípade 2. lekcie vždy aj metrická ukážka. Latinský text s diakritikou sa nachádza len v 2. lekcii. V spodnej časti strany sa nachádza bohatý poznámkový aparát, ktorý obsahuje komentáre gramatické, morfológické i syntaktické, obsahové, metrické, reálie antického sveta, mytologické vysvetlivky a pod. Jedným dychom treba dodať, že šírka komentára nijako neodvádza študenta od nutného používania lexikografických príručiek, dostupných výkladov špecifik básní a rozmanitej odbornej literatúry.

Inovatívnym prvkom takto koncipovanej učebnice je najmä možnosť konfrontácie jednotlivých vysvetľovaných prvkov s ich použitím priamo v texte, čím študent získava návod na čítanie takpovediac *in medias res* a veľmi pohotovo tak dokáže reagovať na viaceré možné ťažkosti, ktoré básnický text zahrňa. Nádejame sa, že aj vďaka rozmanitosti komentovaných javov by text mohol byť nápomocnou didaktickou pomôckou nielen pre študentov klasických jazykov, ale aj nadšencov latinskej básnickej spisby 1. st. pr. Kr., ktorí disponujú vedomosťami z normatívnej gramatiky latinčiny.

autorka

1. KAPITOLA

ŽIVOT A DIELO P. VERGILIA MARONA

Publius Vergilius Maro sa narodil 15. októbra v roku 70 pr. Kr. v dedine Andes blízko Mantuy v Predalpskej Galii. Jeho otec bol roľníkom, ktorý rozumným hospodárením zhodnotil majetok natoľko, že mohol svojmu synovi dopriať výborné vzdelanie. Ako mladý chlapec chodil do školy v Cremone, po dovŕšení 15. roku života pokračoval v Miláne (*Mediolanum*) a v r. 53 pr. Kr. prišiel do Ríma, aby tu štúdium dovŕšil. Zaoberal sa predovšetkým umením a filozofiou, pričom

Obr. 1: P. Vergilius Maro

študoval u Simona, samotného prívrženca Epikurovej školy, a prvky epikureizmu môžeme vnímať aj vo Vergiliovej spisbe. Po skončení štúdií nechcel pokračovať v štátnej službe. Azda aj pre svoje podlomené zdravie sa vrátil do svojho rodiska, kde sa plánoval venovať v pokojnej atmosféry ho však vytrhol rok 42 pr. Kr., keď triumvirovia Gaius Octavius a Marcus Anto-

nus porazili stranu obhajcov republikánskeho zriadenia a vojsko bolo odmenené pozemkami 18 dedín v blízkosti Cremony a Mantuy. Na príhovor Gaia Asinia Polliona, ktorý bol v tom čase správcom Predalpskej Galie, a básnika Gaia Cornelia Galla, bol Vergiliovi jeho

pozemok vrátený. Nie však nadlho spolu, pretože v roku 40 pr. Kr. sa vojenski vyslúžilci po perusijskej vojne opäť zmocnili Vergiliovho statku a takmer pripravili o život aj samotného básnika. Vergilius sa uchýlil k svojmu priateľovi Sironovi do Ríma, kde bolo jeho meno známe v básnických kruhoch. Tam našiel oporu v Gaiovi Cilniovi Maecenatovi a na jeho príhovor dostal od Octavia ako náhradu za skonfiškovaný pozemok statok v Kampánii.

V nasledujúcich rokoch sa striedavo zdržiaval na vidieku alebo vo svojej vile na jednom zo siedmich rímskych pahorkov (*Esquilin*) blízko Maecenatových záhrad. V tomto období vznikol epos Aeneis a Rolnícke spevy (*Georgicon libri IV*). Po ich dokončení sa vybral na dlhšiu cestu do Grécka, kde sa stretol s Octaviom Augustom a rozhodol sa s ním vrátiť do Ríma. Po ceste však Vergilius v Megare vážne ochorel. Napriek tomu sa vybral loďou na cestu domov s nádejou na skoré uzdravenie, jeho stav sa však zhoršil a pár dní po prístátí v apulskom prístave Brindisi (*Brundisium*) dňa 21. septembra v r. 19 pr. Kr. Vergilius zomrel. Podľa svojho priania bol pochovaný v Neapole a na náhrobku mal nápis, ktorý si vraj sám zložil:

*Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet
nunc Parthenope cecini pascua, rura, duces.*

Čo sa týka Vergiliových básnických kvalít v porovnaní s básnikom Publiom Ovidiom Nasonom, ktorý dokázal vo veršoch bežne hovoriť, pristupuje Vergilius k básnickému umeniu s vážnosťou a hĺbkou. Dáva si záležať predovšetkým na rozdelení látky, voľbe výrazu a stavbe verša. Všetko je u neho výsledkom starostlivého zváženia a snahy sprostredkovať dielo v dokonalej podobe. Poznanie a slávu mu priniesli predovšetkým v daktylskom hexametri zložené Rolnícke spevy (*Georgica*) a Pastierske spevy (*Bucolica* alebo aj *Eclogae*) a epos Aeneis, ktoré sa v neskorších obdobiach stali aj čítankovými textami. Okrem nich sa spomína v súvislosti s básnikom

Vergiliom aj tzv. *appendix Vergiliana*, teda zbierka menších básní, ktorých autorstvo je skôr otázne.

Bukoliky (*Búkolyka* – mn. č. od gr. slova βουκόλος, t. j. pastier) alebo Pastierske spevy (*carmina pastorum*, G. IV., 565) sú zbierkou desiatich rozsahom nevelkých básní idylického rázu, ktoré boli najskôr vydané jednotlivo potom, ako ich básnik dopísal. Až neskôr ich usporiadal a vydal v podobe básnickej zbierky sám autor. Básne sú označované ako eklogy (t. j. vybraná báseň, z gr. ἐκλέγειν) a mohlo by sa zdať, že všetky nevykresľujú nič iné len pastiersky život. Takých je však len päť (II., III., V., VII., VIII.). Obsah zvyšných je v skutočnosti iný a ide skôr o alegorické obrazy súvekej politiky a literatúry, čo bol s veľkou pravdepodobnosťou aj dôvod, že u vzdelaných Rimanov boli vo veľkej obľube.

Georgiky (*Geórgika* – mn. č. od gréckeho γεωργικός, t. j. roľnícky) alebo Roľnícke spevy napísal Vergílius na podnet svojho priateľa a horlivého podporovateľa literatúry C. Cilnia Maecenata. Práca na tejto básnickej zbierke mu trvala sedem rokov. Obsah diela prezrádza samotný básnik v prvých štyroch veršoch I. knihy: I. kniha hovorí o poľnohospodárstve, II. kniha o pestovaní stromov, predovšetkým viniča, III. kniha sa venuje chovu dobytky a IV. kniha je o včelárstve. Hoci sám Vergílius pochádzal z roľníckej rodiny a poznal poľnohospodárske práce z vlastnej skúsenosti, Roľnícke spevy písal s využitím gréckych aj rímskych literárnych prameňov, pričom ich neopisoval doslovne. Treba však zdôrazniť, že napriek svojmu didaktickému podtónu nejde o nejakú učebnicu, ale o pôvabnú a premyslenú báseň, ktorej cieľom nie je ani tak učiť, ako tešiť, povznášať a zušľachťovať.

Epos **Aeneis** alebo Aeneida disponuje veľmi premyslenou stavbou. Delí sa na dve časti, prvých šesť spevov rozpráva o osudoch

Trójanov pred príchodom do Itálie, zvyšných šesť sa venuje tomu, čo sa udialo po vylodení sa Trójanov v Latii, neďaleko ústia Tibery. Vergilius necháva o udalostiach viažucich sa na Tróju rozprávať samotného Aenea u kartágskej kráľovnej Didony. Hlavný hrdina Aeneas počas celého eposu disponuje predovšetkým jednou cnosťou, ktorou je *pietas*. Tá sa na mnohých miestach neprejavuje len vo vzťahu k bohom, ale tiež vo vzťahu k ženám, spolubojovníkom, otcovi, druhom a pod. A je to práve táto Aeneova vlastnosť, ktorá ho prinúti nehľadiť na lásky kartágskej kráľovnej, ale plaviť sa ďalej, aby dosiahol cieľ v podobe nájdenia nového sídla.

Štruktúra jednotlivých spevov je sama osebe zložitá a poukazuje na Vergiliove majstrovské básnické umenie. Každý spev sa dá rozdeliť na tri hlavné časti, najvýraznejšie je toto delenie v 2. knihe, kde prvú časť predstavujú verše 1—249 ohľadom udalostí sprevádzajúcich privedenie trójskeho koňa do mesta, druhá časť (v. 250—663) hovorí o páde Tróje a tretia časť (v. 634—804) opisuje prípravu na útek z mesta.

OBSAHY JEDNOTLIVÝCH KNÍH:

1. kniha: Po úvodných veršoch, kde básnik v krátkosti načrtne obsah celej básne (*arma virumque cano*) a vyzýva Múzy s prosbou o ich priazeň, sa čitateľ dozvedá príčinu dlhého blúdenia protagonistu Aenea a jeho druhov po ich úteku z horiacej Tróje. Tou jej hnev bohyne Junóny voči Trójanom, ktorý spôsobil jednak nepriaznivý Paridov súd, jednak únos Ganymeda na Olymp. Samotné rozprávanie začína odchodom Aenea zo Sicílie smerom k Itálii. Juno sa však obráti na vládcu vetrov Aeola, ktorý spôsobí na mori nelútostnú búrku a Aeneovo loďstvo zaženie opačným smerom na líbyjské pobrežie. Tu kráľovná Dido, ktorej sa podarilo ujsť svojmu lakomému bratovi Pygmalionovi, založila mesto Kartágo. Dido aj vďaka príslu-

bu, ktorý dal Jupiter Aeneovej matke Venuši, prívetivo prijme Aenea s jeho družinou a vystrojí na ich počesť hostinu. Počas nej ho požiadajú, aby porozprával svoj príbeh.

2. kniha: Aeneas začne rozprávať o tom, ako Trója desať rokov odolávala Grékom. Tí sa napokon rozhodli použiť leš. Na radu bohyně Minervy im syn fóckeho umelca Panopea Epeos zostrojil obrovského dreveného koňa, do útrob ktorého sa skryli najznámejší grécki hrdinovia. Ostatní sa vydali na svojich lodiach na šíre more, akoby sa plánovali vrátiť z neúspešnej bitky domov. Po ich odchode vyšli Trójanovia do gréckeho tábora, kde zostal stáť veľký kôň. Zaslepení Gréci zatiahli koňa do mesta, nerešpektujúc radu kňaza Laokoóna, ktorý v nedôvere vyriekol známe slová „... *equo ne credite, Teucrici. / Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes,*“ a vzápätí bol spolu so synmi pred všetkými zaškrtený hadmi, ktoré sa priplazili z mora. V noci, keď Trójanovia pozaspávali, vrátili sa grécke lode k pobrežiu Tróje, zajatec Sinon vyslobodil Grékov z vnútra koňa a začalo sa plienenie. Aeneovi sa v spánku zjavuje Hektor a pobáda ho k záchrane seba a trójskych penátov. Náš hrdina sa však najskôr vrhne do bitky v uliciach mesta a až po dobytí kráľovského paláca a smrti starca Priama sa pokúsi zachrániť svojho otca Anchisa, manželku Kreusa a syna Askánia. Cestou do lesov v okolí Tróje sa Kreusa stratí a k Aeneovi sa pridajú viacerí utečenci.

3. kniha: Retrospektívne rozprávanie udalostí pokračuje aj v tretej knihe. Zachránení Trójanovia sú rozhodnutí nájsť si novú vlasť, postavajú si lode a vyplávajú na šíre more. Trácke pobrežie je prvé, na ktorom sa pokúsia usadiť. Zabráni im v tom však strašný hlas zabitého Polydora ozývajúci sa z hrobu, a tak z tohto prekliateho miesta odídu. Plavia sa smerom na juh k ostrovu Délos, kde sa od Apollóna dozvedajú, kam majú pokračovať. Veštbá vraví, aby našli starodávnu vlasť Trójanov, a tak sa vydajú na Krétu, ktorú Anchi-

ses považuje za rodisko Teukra, neskoršieho trójskeho kráľa. Keď sa však usadia na Kréte, postihne ich nešťastie v podobe moru a neúrody. To zväčší pochybnosti o správnosti ich rozhodnutia usadiť sa na tomto ostrove. Ich presvedčenie umocní zjavenie, v ktorom trójski penáti prezradia Aeneovi, že im určená vlasť sa nachádza v Itálii. A tak sa opäť vydávajú na cestu. Búrka ich však zaženie na Strofadské ostrovy, kde bývajú obávané Harpye. Osud ich zavedie do Epiru, kde sa stretnú s Priamovým synom Hélenom a bývalou Hektorovou manželkou Andromachou, ktorých sem odviezol Neoptolemos a po jeho smrti sa stali v Epire vládcami. Veštec Hélenos dáva Aeneovi radu, aby sa neusadil na východnom italskom pobreží, aby sa vyhol Skylle a Charybde, oboplával Sicíliu a zamieril do Kúm, kde mu Sibyla ukáže, ako vstúpiť do podsvetia. Podľa jeho rady sa Aeneas doplaví k Sicílii. Tu strávi noc na pobreží s Kyklopmi a napokon sa dostane do Drepana, kde mu zomiera otec. Na tomto mieste sa končí Aeneovo rozprávanie.

Obr. 2: Aeneovo blúdenie

4. kniha: Kráľovná Dido sa počas vykladania osudov trójskych utečencov zamiluje do hlavného hrdinu. Bohyňa Juno zamýšľala pripútať Aenea sobášom ku Kartágu, k čomu v prvom momente privolí aj Venuša. V jednej chvíli sa zdá, že Aeneas bude opätovať lásku Didone, avšak zasiahne Jupiter prostredníctvom Merkúra a vyzve Aenea, aby pamätal na svoje poslanie a opustil africké pobrežia. Aeneas poslúchne a začne sa chystať na plavbu. Dido dá postaviť hranicu, a keď Aeneove lode vyplávajú na more, ľahne si na ňu a prebodne sa jeho mečom.

5. kniha: Pohrebnú hranicu zapáli Didonina sestra Anna a šľahajúce plamene vidí z diaľky aj hlavný hrdina. Plavba však netrvá dlho, pretože prudká búrka prinúti Trójanov, aby znova pristáli na sicílskom pobreží u pohostinného kráľa Acesta. Od úmrtia Aeneovho otca ubehol práve rok a tak sa Aeneas rozhodne pripomenúť si to obetami a veslárskymi závodmi, po ktorých nasleduje strelba z luku a súťaž v behu. Počas osláv nahovorí Juno prostredníctvom bohyně Iris trójske ženy, aby podpálili ich lode. Na Aeneovu prosbu Jupiter uhasí dažďom požiar tak, že vhodné na plavbu ostanú len štyri lode. Nato sa Aeneas rozhodne založiť na Sicílii mesto Acestu (Segesta) pre všetkých tých z výpravy, ktorí už túžia po pokoji. S ostatnými sa vydá na plavbu do Itálie. Počas plavby sa stane nešťastie, keď kormidelník Palinurus zaspí, spadne do mora a zahynie.

6. kniha: Len čo Aeneas pristane na kumskom pobreží, vyhľadá veštkyňu Sibylu (Deifobu), ktorá mu predpovedá kruté boje v Latii a naznačí mu, čo má urobiť, aby mohol zostúpiť do podsvetia. Sama Sibyla ho sprevádza na ceste do podsvetia, pričom prechádzajú okolo rôznych príšer, ktoré sa zdržiavajú pred podsvetím. Dostanú sa až k podsvetnej rieke, cez ktorú prevážal duše zomrelých Cháron. Ten, keď zbadal zlatú vetvičku, ktorú Aeneas odtrhol v háji, aby ju odovzdal Proserpine, nezdráhal sa ich oboch previezť na druhý

breh. Sibyla vedie Aenea najskôr na miesta, kde prebývajú duše detí a nespravodlivo odsúdených, ako aj tých, ktorí si zobrali život. Tu Aeneas zbadá Didonu. V elýzii sa stretáva s otcom Anchisom, ktorý mu ukazuje dlhý rad rímskych hrdinov. Výpočet sa končí Augustovým synovcom M. Claudiom Marcellom. Cez bránu Spánku sa Aeneas vráti z podsvetia a vydá sa na ďalšiu plavbu.

7. kniha: Trójanovia sa plavia až k ústi rieky Tiber a vylodia sa na území Latia. Tu vládne Latinus, ktorého dcéra Lavinia má dostať podľa veštby za muža cudzinca. Preto ich kráľ Latinus prijíma pohostinne a zasnubuje svoju dcéru s Aeneom. Opäť však zasiahne bohyňa Juno: pomocou Fúrie Allekty popudí Latinovu manželku Amatu a kráľa Rutulov Turna, ktorý sa už skôr uchádzal o Laviniu, proti tomuto sobášu. Tak medzi trójskymi mužmi a domorodými pastiermi vypukne spor a prerastie do krutej vojny.

8. kniha: Obe strany hľadajú spojencov. Turnus sa snaží získať Diomeda, ktorý sa usadil po zničení Tróje v južnej Itálii, Aeneas sa vydá na výpravu k Evandrovi, ktorý sa do Itálie prisťahoval z Arkádie. Evander dá Aeneovi jazdeckú čatu, ktorú vedie jeho syn Pallas, a poradí mu, že má hľadať pomoc u Etruskov. Keď sa Aeneas vydá k ich vojsku, dostane od svojej matky zbroj, pričom na štíte sú zobrazené výjavy z neskorších dejín Ríma.

9. kniha: Turnus sa pokúša využiť neprítomnosť Aenea v tábore, aby mohol Trójanov zničiť. Najskôr sa pokúsi podpáliť ich lode, ale zachráni ich bohyňa Kybelé. Potom Rutulovia obklúčia trójsky tábor a na druhý deň podniknú útok, ktorý však Trójanovia odrazia. Pri tejto príležitosti vykoná mladý Ascanius svoj prvý hrdinský čin, keď zasiahne šípom Remula. Turnovi sa v boji nedarí a z obklúčenia nepriateľom mu poskytnú záchranu rieka Tiber.

10. kniha: Na zhromaždení bohov sa Jupiter márne snaží dosiahnuť zmierenie medzi Junónou a Venušou a prehlási, že v nastávajúcich bojoch zostane úplne nestranný. Rutulovia podniknú znovu útok na trójsky tábor, zatiaľ čo sa Aeneas blíži s pomocnými etruskými zborními. Keď sa snaží vylodiť, Turnus mu bráni a v prudkom boji, ktorý nastane, padne Evandrov syn Pallas. Keď sa chce Aeneas pomstiť, zachráni Juno Turna z bojiska a loď ho odvezie do mesta Ardeje. Aeneas medzitým zabije Mezentia aj jeho syna Lausa.

11. kniha: Aeneas postaví zo zbroje stĺp ako víťazný pomník na počesť boha Marta. Potom, čo pošle posolstvo k Evandrovi s telom jeho syna Pallasa, nastane dvojdnové prímerie, aby si mohli Latinovia pochovať svojich mŕtvych bojovníkov. Následne Diomedes odmietne bojovať proti Trójanom, lebo sa domnieva, že sú pod ochranou bohov. Turnus však návrh na prímerie nepríjme a chce udrieť na Aenea v neďalekej horskej úžľabine. Cez ňu museli Trójanovia prejsť a proti hliadke, ktorá ide napred, bojuje v čele latinských jazdcov udatná Camilla. Keď ju etruský vojak Arrnus v boji zabije, utekajú Latinovia do Laurenta.

12. kniha: Turnus spozoruje, že Latinovia strácajú sily, a preto vyzýva Aenea na súboj, ktorý má ukončiť dlhú vojnu. Ten výzvu prijíma. Neočakávane do deja zasiahne Turnova sestra Juturna a pošle Rutulov do boja. Aeneas vyviazne zo zmätku, ktorý nastane, so zranením. Venuša ho však uzdraví. Aeneas nemôže nikde nájsť Turna, a tak zaútočí na mesto, kde kráľovná Amata zo zúfalstva spácha samovraždu. Nakoniec Aeneas víťazí v súboji nad Turnom, ktorý ho prosí, aby ho uchoval, keď však Aeneas zbadá, že je Turnus opásaný Pallantovým pásom, zasadí mu smrteľnú ranu.

DAKTYLSKÝ HEXAMETER

Daktylský hexameter $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$ radíme medzi daktylské verše. Je známy ako *versus heroicus*, herojský verš, typický pre rímsku epiku. Jeho zloženie tvorí šesť stôp, pričom namiesto daktylov môže byť na hociktorom mieste z prvých piatich stôp spondej. Ak sa v piatej stope nachádza spondej, ide o tzv. *versus spondiacus*. V takom prípade býva vo štvrtej stope nevyhnutne daktyl. S takýmto veršom sa častejšie stretávame u Grékov. U Rimanov je častý u Catulla.

V šiestej stope je buď spondej ($\text{—}\text{—}$), alebo trochej ($\text{—}\bar{\text{—}}$) podľa pravidla, že v každom metre môže byť slabika indiferentná. Možnosť nahradenia daktylov spondejmi prináša veľkú variabilitu tvarov daktylského hexametra. S prihliadnutím na všetky možné variácie náhrad prostredníctvom spondejov, možných cezúr a bukolskú dierézu dostaneme až 248 rôznych tvarov hexametra.

Verše zo samých daktylov sú charakteristické svojím rýchlym spádom a básnici ich zväčša umne používali na vyjadrenie rýchleho pohybu. Naopak, spondejmi básnici verš úmyselne spomaľovali. V daktylskom verši sa však vždy musel nachádzať aspoň jeden daktyl. V tejto súvislosti nachádzame len jediný verš, kde je toto pravidlo porušené (Catullus 116,3 *qui te lenirem nobis, neu conarere*).

Medzi umeleckými básnickými prostriedkami, ktoré sa využívali v rámci daktylského hexametra na podčiarknutie či vzbudenie nejakej nálady, dominovala tzv. *aliterácia*, keď sa viaceré slová vo verši za sebou začínali tou istou literou.

Ak sa v daktylskom hexametri na poslednej stope nachádza namiesto spondeja ($\text{—}\text{—}$) alebo trocheja ($\text{—}\bar{\text{—}}$) jamb alebo pyrrhichij, nazývame ho **versus clausus (kuľhavý)**. Použil ho Lukianos v diele *Tragopodagra*, u Rimanov sme svedkom kuľhavého daktylského hexametra u Livia Andronika v tragédii *Ino*.

Ukážka daktylského hexametra u Vergília *Aen*, I, 1—7:

Arma virumque canō, Trōiae quī prīmus ab ōrīs

— ∪ ∪, — ∪ ∪, — —, — —, — ∪ ∪, — —

Ītaliā, fātō profugus, Lāvīniaque vēnit

— ∪ ∪, — —, — ∪ ∪, — —, — ∪ ∪, — ∪

lītora, multum ille et terrīs iactātus et altō

— ∪ ∪, — —, — —, — —, — ∪ ∪, — —

vī superum saevae memorem Iūnōnis ob iram;

— ∪ ∪, — —, — ∪ ∪, — —, — ∪ ∪, — ∪

multa quoque et bellō passus, dum conderet urbem, 5

— ∪ ∪, — —, — —, — —, — ∪ ∪, — ∪

inferretque deōs Latīō, genus unde Latīnum,

— —, — ∪ ∪, — ∪ ∪, — ∪ ∪, — ∪ ∪, — ∪

Albānīque patrēs, atque altae moenia Rōmae.

OSOBITOSTI VERŠA

Rímska poézia sa vyvíjala pod vplyvom gréckych vzorov, ktorý sa prejavoval jednak v ráze básní, jednak preberali rímski básnici mnohé grécke jazykové zvláštnosti, tzv. grécizmy, medzi ktoré radíme špecifické grécke väzby a básnické obraty. Aj stváranie verša malo svoje špecifické prvky. Pre gréčtinu bol hexameter prirodzený, v latinčine si básnici museli zostavovať umelé skupiny slov a zavádzali rôzne novinky. Napríklad výraz *gratiās* —∪— je v hexametri nepoužiteľné slovo, preto ho nahradzovali prostredníctvom výrazu *grates* (Ov, Met II, 152; III, 24); *impetū* —∪— bývalo nahradené pomocou *impete* (Ov, Met III, 79; VIII, 359); popri *periculum*, *oraculum* sa používali synkopované tvary *periclum*, *oraclum*, ktoré boli do verša vhodnejšie (Ov, Met XI, 447; XIII, 204).

Básnici často v slovách prebratých z gréčtiny zachovávali ich grécke koncovky:

I. deklinácia feminína

- nominatív na **-ē**: *Thisbē, Niobē*
- genitív na **-ēs**: *Persephonēs*
- akuzatív **-ēn, -ān**: *Alcyonēn, Andromedān*
- vokatív na **-ē**: *Alcyonē*
- ablatív na **-ē**: *Niobē ab illa, cum Cyllenē*

I. deklinácia maskulína

- nominatív na **-ās, -ēs**: *Boreās, Iliadēs*
- akuzatív **-ān, -ēn**: *Midān, Aeacidēn*
- vokatív na **-ā, -ē**: *Gelā, Philoctetē*
- ablatív na **-ā, -ē**: *victore Gygē*

II. deklinácia maskulína a feminína na -us

- nominatív na **-os** najmä pri zemepisných názvoch: *Epiros, Meleagros*
- akuzatív na **-on**: *Icelon, scorpion, Lesbon*

III. deklinácia

- genitív sg. na **-os**: *Ityos, Asopidos*
- akuzatív sg. na **-ā**: *aera, Tritona, Dorida*
- akuzatív sg. na **-in** pri substantívach na **-is**, ktoré v gréčtine nie sú oxytona: *Themis*
- nesigmatický vokatív sg.: *Iri, Atlā, Achillē, Ulixē*
- nominatív pl. na **-ēs**: *delphinēs, Belidēs*
- akuzatív pl. na **-ās**: *Phoenicās, Gigantās, Pleiadās*

Z metrických dôvodov dávali básnici prednosť tvarom:

- v G. pl. II. deklinácie na **-ūm**: *superum* (superorum), *deum* (deorum), *Graium* (= Graiorum)
- G. pl. adjektív a participií III. deklinácie bol zakončený na **-um** (popri **-ium**): *caelestum, silentum, precantum*, ale aj *men-sum*

- tvary na **-īus** mávajú koncovku **-īus**: *alterīus, illīus*
- popri *quibus* sa používa *quīs*
- používajú sa synkopované tvary: *ararat = araverat, optaris = optaveris, mutasse = mutavisse*
- podobne je ind. pf. zakončený na **-ēre** namiesto **-ērunt**: *do-luēre*
- podobne skrátené tvary *mollibat* (namiesto *molliebat*), *ambibat* (namiesto *ambiebat*)
- v pasíve sa vyskytuje často **-re** popri **-ris**: *spectabere = spectaberis, sequerēre = sequerēris*

Taktiež sa v básnických dielach stretávame s nasledujúcimi postupmi:

- úspora (výpustka) slovesa *esse* v rôznych tvaroch: *quod rapta (est); quae luctu causa (sit); nulla, quid utile (sit)*
- pri substantívach, ktoré majú zmysel množného čísla, býva často prísudok v pluráli: *pars probant; vicinia nulla premebant*
- adjektíva, ktoré označujú miesto a čas, počet a poradie, spôsob, a zvlášť adjektíva, ktoré vyjadrujú duševný stav, sa často kladú ako doplnok, pričom ich prekladáme príslovkou alebo predložkovým pádom: *Ceres prima dedit leges* – najskôr dala Ceres zákony; *sublimis se attolit in auras* – do výšky k hviezdám sa vzniesol
- básnici často používajú singulár namiesto plurálu: *lacrimam daret*
- ale aj plurál namiesto singuláru: *Palatia caeli* namiesto *Palatium caeli*

Básnický plurál nájdeme pri výrazoch znamenajúcich:

- látku a hmotu (*mella, tura, venena*)
- rastliny a plody (*farra, hederæ*)
- vodstvá (*aequora, flumina*)
- telo a jeho časti (*colla, corpora, pectora, terga*)

- náradie, nástroje, oblečenie (*iuga, scepra, vestres*)
- miesta a miestnosti (*arae, atria*)
- vlastné mená (*Capitolia, Palatia, Pergama*)
- časové okolnosti (*convivia, funera, tempora*)
- aj iné konkrétne substantíva (*carmina, munera, praemia*)
- abstraktné substantíva (*animi, gaudia, silentia*)

Naopak, pomnožné substantíva bývajú u básnikov v singulári, napr. *tibia*. Ide o tzv. básnický singulár.

Príslovkové určenie na otázku *kam?* býva u básnikov často vyjadrené bezpredložkovým akuzatívom: *Italiam* namiesto *in Italiam*.

Pôvodca trpného deja býva často vyjadrený datívom pôvodným, pri slovesách pohybu býva často uvedený cieľ, ku ktorému sa smeruje, vyjadrený datívom: *lux praecipitabatur aquis*.

Príslovkové určenie miesta na otázku *kde?* býva vyjadrené bezpredložkovým ablatívom: *verba aere ligabantur*. Príslovkové určenie miesta na otázku *odkiaľ?* býva vyjadrené bezpredložkovým ablatívom: *patria expellere; vita excedere*.

Predložky bývajú často kladené až za slovo. V niektorých prípadoch sa stretne aj s predložkou stojacou za zámenom, na ktoré sa viaže: *hunc circa; quas inter*.

Základné číslovky sú často rozdelené alebo sa nahrádzajú podielovými a násobnými číslovkami: *perque quater denos itur in illa gradus; ter centum Fabii ter cecidere duo*.

Básnici často využívali tvary infinitívu, čo sa vyvinulo jednak pod vplyvom infinitívu v gréčtine, jednak väčšou poddajnosťou takýchto väzieb vo verši: *hortatur sequi; quae (arma) ferre laboro*.

Ablatív gerundia vo význame spôsobovom sa u básnikov často kladie vo význame part. prézenta akt.: *nomine quemque vocando exhortatur equos; omnia lustrat eundo*.

Spojka *quamvis* sa u básnikov často spája s indikatívom: *quamvis tardus eras et te tua plaustra tenebant; quamvis aberat*.

2. KAPITOLA

AENEIS I, 1—33

PROOEMIUM.

Arma virumque canō, Trōiae quī prīmus ab ōrīs

— ◡ ◡, — ◡ ◡ ◡, — —, — —, — ◡ ◡, — —

Ītaliā, fātō profugus, Lāvīniaque vēnit

— ◡ ◡, — —, — ◡ ◡, — —, — ◡ ◡, — ◡

Báseň začína predhovorom, tzv. *prooemium*, verše 1 – 33, ktoré sa skladá z troch častí: 1. časť (v. 1—7) rámcovo oboznamuje s obsahom Aeneidy, 2. časť (v. 8—11) je vzývaním Múz a 3. časť (v. 12—33) objasňuje príčiny Junóninho hnevu. V prvých dvoch slovách básne sa Vergilius prihlásil k Homérovým spisom *Illias* a *Odyssea*. Na rozdiel od *Odyssea* sa Vergiliov hlavný hrdina nevracia do svojej vlasti Itaky, ale hľadá pre seba a svojich druhov nové sídlo. V protiklade k Lavínskym brehom tu stojí severoafrické mesto Kartágo, ktoré bolo obľúbeným sídlom bohyně Juno a kde sa Aeneas stretne s kráľovnou Didonou. Ako antitézu k výrazu *conderet urbem* tu z pohľadu bohyně môžeme vnímať *verteret arcēs*.

1—7 arma – metonymia pre *bella* **virumque** – *et Aeneam*; **Troiae** – Gen. k *ab oris*; **Italiam ... Laviniaque litora** – básnický Ak., ! metricky *I-ta-li-am*, ale *La-vi-nia-que*; **et terrīs ... et altō** = *terrā marīque*; **superum** = Gen. pl. *superōrum*; **quoque et** – pleonazmus; **passus** roz. *passus est*; (**dum**) **conderet ... inferetque** – konj. imperf. akt. použitý vo vete s časovým významom, podobne ako v *cum historicum* pri súčasnom deji; **urbem** – *Romam*; **deōs** – znamená trójskych penátov; **Latiō** – básnický Dat.; **unde** = *ā quō*; **Albānīque patrēs** = *Albānīque rēgēs*, z ktorých pochádzali dvojčatá Romulus a Remus; **altae moenia Romae** – rozumej *alta moenia Rōmae*

litora, multum ille et terris iactatus et altō
 - ∪ ∪, - -, - -, - -, - ∪ ∪, - -
 vī superum saevae memorem Iūnōnis ob iram;
 - ∪ ∪, - -, - ∪ ∪, - -, - ∪ ∪, - ∪
 multa quoque et bellō passus, dum conderet urbem,
 - ∪ ∪ ∪, - -, - -, - -, - ∪ ∪, - ∪
 Inferretque deōs Latīō, genus unde Latīnum,
 - -, - ∪ ∪ ∪, - ∪ ∪, - ∪ ∪, - ∪ ∪
 Albānīque patrēs, atque altae moenia Rōmae.
 - -, - ∪ ∪, - -, - -, - ∪ ∪, - -

5

Mūsa, mihi causās memorā, quō nūmine laesō,
 quidve dolēns, rēgīna deum tot volvere cāsūs
 īnsīgnem pietāte virum, tot adīre labōrēs
 impulerit. Tantaene animīs caelestibus irae?

10

8—11 quō ... laesō - Abl. příčiny = *quod numen laesum est?*; **deum** = Gen. pl. *deorum*; **volvere ... adīre** - inf. závislé na **impulerit**; **pietate** - Abl. vlastnosti; **animīs caelestibus** - Dat. privlastňovací v spojitosti s **tantaene irae** (sunt)

Urbs antīqua fuit, Tyriī tenuēre colōnī,
 Karthāgō, Ītaliā contrā Tiberīnaque longē
 ōstia, dīves opum studiīsque asperrima bellī,
 quam Iūnō fertur terrīs magis omnibus ūnam 15
 posthabitā coluisse Samō; hīc illius arma,
 hīc currus fuit; hōc rēgnū dea gentibus esse,
 sī quā fāta sinant, iam tum tenditque foveatque.
 Prōgeniem sed enim Trōiānō ā sanguine dūcī
 audierat, Tyriās olim quae verteret arcēs; 20
 hinc populum lātē regem bellōque superbū
 ventūrum excidiō Libyae: sīc volvere Parcās.

12—15 antīqua – z básnikovho pohľadu; **tenuēre** – ind. pf. akt. *tenuerunt*;
colōnī – osadníci; **Italiā contrā** – kontrapozícia predložky *contrā Italiā et ostia*;
dīves opum – Gen. objektový

16—18 posthabitā ... Samō – Abl. absolútny; **Samō hīc** – z metrického hľadiska nie je možné odstrániť hiát kvôli veršovej cezúre (tzv. c. *semiseptenaria*); **hīc** = Karthāgine; **hōc ... esse** – AcI závislý na *tenditque foveatque*; **quā** – adverbium pokiaľ; **sinant** – konj. prez. akt. v podmieňovacom súvetí potenciálnej formy; **tenditque foveatque** – hendyadis

19—22 sed enim – ale zaiste, ale samozrejme; **dūcī** – inf. prez. pas.; **Prōgeniem ... dūcī** – AcI závislý od výrazu *audierat*; **audierat** – *audīverat*; **Tyriās ... arcēs** = *Karthāginem*; **verteret** = *everteret* – konj. prez. akt. vo vzťažnej vete zastupujúcej účelovú vetu; **hinc** – *Trōiānō ā sanguine*; **lātē regem** – adv. vo význame *lātē regnantem*; **excidiō** – Dat. účelový; **populum ventūrum** (esse), **volvere Parcās** – AcI závislý od *audierat*; Parcās – Parky, rímske bohyně osudu, boli tri: Nona, Decuma a Morta (gr. Klótho, Lachesis a Atropos)

Id metuēns, veterisque memor Sāturnia bellī,
 prīma quod ad Trōiam prō cārīs gesserat Argīs—
 necdum etiam causae īrārū saevīque dolōrēs 25
 exciderant animō: manet altā mente repostum
 iūdicium Paridis sprētaeque iniūria fōrmae,
 et genus invīsum, et raptī Ganymēdis honōrēs.
 Hīs accēnsa super, iactātōs aequore tōtō
 Trōas, rēliquiās Danaum atque immītis Achillī, 30
 arcēbat longē Latiō, multōsque per annōs
 errābant, āctī fātīs, maria omnia circum.
 Tantaē mōlis erat Rōmānam condere gentem!

23—33 Sāturnia = sc. Saturnova dcéra, Junónin epitetón; **prō cārīs ... Argīs** - na Argu sa nachádzala svätýňa zasvätená Junóne, na tomto mieste Argī = Gréci; **necdum etiam** - ešte nie; **altā mente** - Abl. sg., hlboko v mysli; **repostum** = *repositum* (synkopa); **iūdicium Paridis** - Paridov súd, (**sprētaeque**) **fōrmae** - Gen. explikatívny; **genus invīsum** - rozumej *genus Trōiānum*, ktorý vzišiel z Dardana, syna Jova a Plejády Elektry; **super** = *insuper*; (**raptī**) **Ganymēdis honōrēs** - (ukradnuté) počty Ganyméda, ktorého dal Jupiter pre jeho krásu uniesť na Olymp, kde sa stal čašníkom bohov. **Trōas** - Ak. pl. z gr. *Trōs*; **maria omnia circum** - *circum omnia maria* (anastrofa); **tantaē ... erat** - Gen. vlastnosti

AENEIS I, 34—107

JUNÓNIN MONOLÓG. BÚRKA NA MORI

Vix e conspectu Siculae telluris in altum vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant, cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus, haec secum: 'Mene incepto desistere victam, nec posse Italia Teucrorum avertere regem? Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem Argivom atque ipsos potuit submergere ponto, unius ob noxam et furias Aiakis Oilei? Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem, disicitque rates evertitque aequora ventis, illum expirantem transfixo pectore flammas turbine corripuit scopuloque infixit acuto.	35 40 45
---	--

Keď Trójanja vedení Aeneom po sedemročnom blúdení mieria zo Sicílie do Itálie, zasiahne Juno. Prostredníctvom vládcu vetrov Aeola zapríčiní strašnú morskú búrku. Počas nej sú trójske lode zahnané opačným smerom, teda k líbyjským brehom. Tu založila kráľovná Dido, ktorej sa podarilo ujsť z fénického mesta Tyros pred svojím lakomým bratom Pygmalionom, Kartágo.

34—38 conspectu - zorné pole; **laeti** - rozumej Trójanja; **salis** - more (metonýmia); **aere** - bronzový kýl lode (metonýmia); **ruebant** - tu prechodné; **sub pectore** - hlboko v srdci; **haec secum** (*volutat*) - rozmýšľa v duchu; **mene ... desistere ... avertere regem** - AcI v básnickej (rečnickej) otázke; **Italia** - Abl. odluky v závislosti od *desistere, avertere*; metricky *Ī-ta-li-ā*; **Teucrorum** = Trójanja

39—45 Pallasne ... potuit - či mohla Pallas (Aténa), rím. Minerva; **Argivum** = G. pl. *Argivorum*; **ponto** - Abl. inštrumentálny v zastúpení Dat. lokálneho; **Oilei** - metr. *O-ī-lei* (synizesis) **ipsa** = Aténa; **transfixo pectore** = *e transfixo pectore*

Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
 et soror et coniunx, una cum gente tot annos
 bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
 praeterea, aut supplex aris imponet honorem?
 Talia flammato secum dea corde volutans 50
 nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
 Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
 luctantes ventos tempestatesque sonoras
 imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
 Illi indignantes magno cum murmure montis 55
 circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
 sceptrata tenens, mollitque animos et temperat iras.
 Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
 quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
 Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris, 60
 hoc metuens, molemque et montis insuper altos
 imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
 et premere et laxas sciret dare iussus habenas.

Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:

46—54 ast = at; **regina, soror, coniunx** – prediktívny význam; **quisquam** – použité vzhľadom na negatívny význam položenej otázky; **adorat** – v zmysle *adorabit*; **praeterea** – v časovom význame potom; **feta** = *plena*; **austris Aeolia** – ostrov, sídlo vládcu vetrov Aeola, pravdepodobne myslený dnešný ostrov Stromboli; **vasto ... antro** – Abl. miesta; **luctantis** = *luctantes*; **vinclis et carcere** – hendiadys

55—59 murmure – dunením; **celsa ... arce** – Abl. miesta; **ni** = *nisi*; **faciat ... ferant ... verrantque** – konj. potenciálny; **quippe** – zaiste; **rapidi** – predikatívne *venti*, prelož prostredníctvom adverbia

60—64 pater omnipotens – Jupiter; **abdidit** – sc. *ventos*; **hoc molemque et montis ... altos** = *molem montium altorum* (hendiadys); **dedit** – rozumej *eis*; **qui ... sciret** – konj. konzekutívny; **laxas** – prolepsia; **his vocibus** = *his verbis*

'Aeole, namque tibi divom pater atque hominum rex et mulcere dedit fluctus et tollere vento, gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor, Ilium in Italiam portans victosque Penates: incute vim ventis submersasque obrue puppes, aut age diversos et disiice corpora ponto.	65 70
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae, quarum quae forma pulcherrima Deiopea, conubio iungam stabili propriamque dicabo, omnis ut tecum meritis pro talibus annos exigat, et pulchra faciat te prole parentem.'	75
Aeolus haec contra: 'Tuus, o regina, quid optes explorare labor; mihi iussa capessere fas est. Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptram Iovemque concilias, tu das epulis accumbere divom, nimborumque facis tempestatumque potentem.'	80

65—70 namque divom = G. pl. *divorum*; **dedit** - vo význame dovolil; **penatis** = *penates*; **submersasque puppis** - básn. výrazový prostriedok *pars pro toto*; **diversos** - *Troianos*

71—75 quarum quae = *quarum eam quae*; **forma** - Abl. sg., krásou; **Deiopea** - metr. *Dē-io-pē-a*; **omnis** - Ak. pl. *omnes* (*annos*)

76—80 contra - sc. *ait, respondet*; **explorare** - v zmysle uvažovať, premýšľať; **labor** - úloha; **fas** - povinnosť; **sceptram Iovemque** = *sceptram Iovis*; **das** - dovoľuješ; **accumbere** - sc. *me*; **divom** = *divorum*; **facis** - sc. *me*

Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
 impulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
 qua data porta, ruunt et terras turbine perfiant.
 Incubere mari, totumque a sedibus imis
 una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis 85
 Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
 Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
 Eripiunt subito nubes caelumque diemque
 Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
 Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether, 90
 praesentemque viris intentant omnia mortem.

81—86 cuspide - žezlom; **velut agmine facto** - ako v jednom uzavretom šíku; **qua** - adv. kadiaľ; **incubere(mari)** - ind. perf.; **totumque** - sc. *mare*; **una** - adv.; **Eurus(que)** - juhovýchodný vietor; **Notus(que)** - južný vietor; **Africus** - juhozápadný vietor; **creberque procellis** - prel. bohatý na búrky

87—91 virum = *virorum*; **rudentum** - subst., G. pl. -um; **diem(que)** - *lucem*; **intonuere** - ind. perf.

Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:
 ingemit, et duplicis tendens ad sidera palmas
 talia voce refert: 'O terque quaterque beati,
 quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis 95
 contigit oppetere! O Danaum fortissime gentis
 Tydide! Mene Iliacis occumbere campis
 non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra,
 saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
 Sarpedon, ubi tot Simois correpta sub undis 100
 scuta virum galeasque et fortia corpora volvit?
 Talia iactanti stridens Aquilone procella
 velum adversa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
 Franguntur remi; tum prora avertit, et undis
 dat latus; insequitur cumulo praeruptus aquae mons. 105
 Hi summo in fluctu pendent; his unda dehiscens
 terram inter fluctus aperit; furit aestus harenis.

92—101 duplicis = *duplices*; **voce refert** = *dicit*; **quis** = Dat. pl. *quibus*;
oppetere – sc. *mortem*, vo význame zomrieť; **Danaum** = *Danaorum*; **Tydide** – Vok.,
 patronymum k Tydeus, Tydeovec Diomédes, syn Tydea, jedného zo siedmich hrđi-
 nov, ktorí sa zúčastnili na výprave proti Tébam; **Aeacidae** – patronymum k Aeacus,
 potomok aiginského kráľa Aiaka, tu Achilles; **Hector** – syn Priama a Hekuby, po-
 predný obranca Tróje, ktorého zabil Achilles; **Sarpedon** – Jovov syn, lykijský kráľ,
 Priamov spojenec, ktorého zabil pred Trójou Patrokles; **Simois** – rieka pri Tróji

102—107 talia – sc. *verba*; **stridens Aquilone procella** – dunivý poryv se-
 verného vetra; **adversa** – vpredu; **avertit** – se; **cumulo** – Abl. spôsobi; **hi ... his** =
alii – aliiis; **harenis** = in harenis

3. KAPITOLA

AENEIS I, 223—304

ROZHOVOR VENUŠE S JOVOM

Et iam finis erat, cum Iuppiter aethere summo
despiciens mare velivolam terrasque iacentis
litoraue et latos populos, sic vertice caeli
constitit, et Libyae defixit lumina regnis. 225
Atque illum talis iactantem pectore curas
tristior et lacrimis oculos suffusa nitentis
adloquitur Venus: 'O qui res hominumque deumque
aeternis regis imperiis, et fulmine terres, 230
quid meus Aeneas in te committere tantum,
quid Troes potuere, quibus, tot funera passis,
cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?

Keď sa Jupiter pozrel z neba na zem a zbadal už Trójanov roztrúsených po celom mori, začala sa mu Venuša sťažovať na osud jej synov, ktorý si nezaslúžili. Rozhovor medzi Venušou a Jovom máme doložený už u básnika Naevia (cca 264—201 pr. Kr.), predobraz dialógu s najvyšším bohom sa nachádza aj u Homéra, kde v Il I, 495nn. sa s Diom rozpráva Thetis a Od I, 26nn. a v Od V, 5nn. sa nachádza rozhovor medzi Aténou a Diom.

223—226 summo - predikatívne; **iacentis** = *iacentes*; **lumina** - sc. pohľad; **regnis** - Dat. na vyjadrenie smeru činnosti

227—233 talis = *tales*; **pectore** = *in pectore*; **tristior** - nezvyčajne smutná; **oculos ... nitentis** - gréc. Ak. v závislosti od *suffusa*; **deumque** = G. pl. *deorumque*; **potuere** - ind. perf. akt. *potuerunt*; **funera** - sc. strát; **passis** - Dat. ku *quibus*

Certe hinc Romanos olim, volventibus annis,
 hinc fore ductores, revocato a sanguine Teucris, 235
 qui mare, qui terras omnis dicione tenerent,
 pollicitus, quae te, genitor, sententia vertit?
 Hoc equidem occasum Troiae tristisque ruinas
 solabar, fatis contraria fata rependens;
 nunc eadem fortuna viros tot casibus actos 240
 insequitur. Quem das finem, rex magne, laborum?

Antenor potuit, mediis elapsus Achivis,
 Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus
 regna Liburnorum, et fontem superare Timavi,
 unde per ora novem vasto cum murmure montis 245
 it mare proruptum et pelago premit arva sonanti.
 Hic tamen ille urbem Patavi sedesque locavit
 Teucrorum, et genti nomen dedit, armaque fixit
 Troia; nunc placida compostus pace quiescit:
 nos, tua progenies, caeli quibus adnuis arcem, 250
 navibus (infandum!) amissis, unius ob iram
 prodimur atque Italis longe disiungimur oris.
 Hic pietatis honos? Sic nos in sceptris reponis?’

234—241 **certe** - viaž s *pollicitus*, silný hyperbaton; **hinc** - sc. a Troianis; **fore** = *futurum esse*; **revocato** - v zmysle znovu povstať; **omnis** = *omnes*; **sententia** - mienka; **tristisque** = *tristesque*; **fatis** - v zmysle *futuris*

242—253 **Antenor** - vznešený Trójan, ktorý po páde Tróje odišiel z vlasti s paflagonskými Henetmi, usadil sa v kraji pri severozáp. časti Adriatického mora, kde založil mesto *Patavium*, dnešná Padova; **tutus** - predikatívne; **hic** - adverb.; **urbem Patavi** - Gen. vysvetľovací; **armaque fixit** - *terminus technicus*, po skončení vojny sa v chráme zavesili zbrane; **infandum** - erg. est; **Italis ... oris** - Abl. odluky v závislosti od *dissiungimur*; **in sceptris reponis** - obnoviť vládu, *sceptris* metonymia pre *imperium*

Olli subridens hominum sator atque deorum,
 voltu, quo caelum tempestatesque serenat, 255
 oscula libavit natae, dehinc talia fatur:
 ‘Parce metu, Cytherea: manent immota tuorum
 fata tibi; cernes urbem et promissa Lavini
 moenia, sublimemque feres ad sidera caeli
 magnanimum Aenean; neque me sententia vertit. 260
 Hic tibi (fabor enim, quando haec te cura remordet,
 longius et volvens fatorum arcana movebo)
 bellum ingens geret Italia, populosque ferocis
 contundet, moresque viris et moenia ponet,
 tertia dum Latio regnantem viderit aestas, 265
 ternaque transierint Rutulis hiberna subactis.

At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
 additur, — Ilus erat, dum res stetit Ilia regno, —
 triginta magnos volvendis mensibus orbis
 imperio explebit, regnumque ab sede Lavini 270
 transferet, et longam multa vi muniet Albam.

254—260 olli = archaic. forma *illi*; **natae** - subst. dcéra; **dehinc** - metr. synizesis; **metu** = *metui* (arch. Dat.); **Cytherea** - adj. fem. k výrazu *Cythera*, čo bol ostrov pri južnom výbežku Lakónie s chrámom bohyně Afrodity, ktorá sa podľa mytologických predstáv vynorila z morskej peny; Kyteranka = Venuša; **tibi** - Dat. etický, podobne v. 261; **sublimemque** - predikatívne, preklad prostredníctvom adverbia; **Aenean** - gr. Ak. sg.

261—266 hinc - zámeno; **volvens** - sc. *librum*, metaforicky; **Italia** - Abl. miesta; **ferocis** = *feroces*; **Latio** - Dat.; **terna(que) ... hiberna** - *trina castra*

267—271 Ascanius - syn Aenea a Kreusy, nazývaný aj Iulus; **Iulo** - Dat. v spojitosti s *cui*, častejšia frazéma ako nominatív v apozícií s podmetom; **triginta** - spoj s *orbis*; **volvendis mensibus** - prel. v priebehu mesiacov, gerundivum vo funkcii part. prez. pas.; **orbis** = *orbes*

Hic iam ter centum totos regnabitur annos
 gente sub Hectorea, donec regina sacerdos,
 Marte gravis, geminam partu dabit Ilia prolem. 275
 Inde lupae fulvo nutricis tegmine laetus
 Romulus excipiet gentem, et Mavortia condet
 moenia, Romanosque suo de nomine dicet.
 His ego nec metas rerum nec tempora pono;
 imperium sine fine dedi. Quin aspera Iuno, 280
 quae mare nunc terrasque metu caelumque fatigat,
 consilia in melius referet, mecumque fovebit
 Romanos rerum dominos gentemque togatam:
 sic placitum. Veniet lustris labentibus aetas,
 cum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycenae
 servitio premet, ac victis dominabitur Argis. 285
 Nascetur pulchra Troianus origine Caesar,
 imperium oceano, famam qui terminet astris,—
 Iulius, a magno demissum nomen Iulo.
 Hunc tu olim caelo, spoliis Orientis onustum,
 accipies segura; vocabitur hic quoque votis. 290

272—277 **hic** - adverb.; **Hectorea** - **regina** - v zmysle kráľovná dcéra;
Marte gravis = *gravida*; **geminam ... prolem** - dvojčičky; **partu dabit** = *pariet*

278—285 **his** - sc. *Romanis*; **quin** = *quin etiam*; **rerum dominos** = *terra-
 rum dominos*; **placitum** - erg. est; **Argis** - Dat. v závislosti od *dominabitur* alebo Abl.
 miesta

286—290 **imperium ... astris** = *qui imperium Oceano, famam astris terminet*
 (anastrofa); **demissum caelo** - prirad' k *accipies*

Aspera tum positis mitescent saecula bellis;
 cana Fides, et Vesta, Remo cum fratre Quirinus,
 iura dabunt; dirae ferro et compagibus artis
 claudentur Belli portae; Furor impius intus,
 saeva sedens super arma, et centum vinctus aenis 295
 post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.'

Haec ait, et Maia genitum demittit ab alto,
 ut terrae, utque novae pateant Karthaginis arces
 hospitio Teucris, ne fati nescia Dido
 finibus arceret: volat ille per aera magnum 300
 remigio alarum, ac Libyae citus adstitit oris.
 Et iam iussa facit, ponuntque ferocia Poeni
 corda volente deo; in primis regina quietum
 accipit in Teucros animum mentemque benignam.

291—296 cana Fides et Vesta – vyjadrenie rímskej morálnej schémy, Fides ako bohyňa viery a čestnosti, Vesta bohyňa rodinného krbu, okolo ktorého sa sústreďoval život rodiny, často spájaná s lármi a penátmi; prívlastok *cana* sa vzťahuje na prastaré rímske cnosti *mos maiorum*; **Quirinus** = *Romulus*; **artis** – adj.; **Furor impius** – personifikácia, paralela ku choromyselným dôvodom predovšetkým civilných vojen; **super** – predl. s Ak.

297—304 Maia – Atlantova dcéra, matka Merkúra, starorímskeho boha obchodu a zisku, ktorý bol neskôr stotožnený s poslom bohov Hermom, jedna z Plejád; **et ... arceret** – *et, ne ... arceret*; **Maia** – Abl. pôvodu; **novae ... Karthaginis** – výraz *Cathage* v púnčine znamená *Nova civitas*, básnik tu používa adj. *novus* ako narážku na etymológiu slova; **alto ... hospitio** – Abl. spôsobu; **finibus** – Abl. odluky v závislosti od *arceret*; **aëra** – metr. *a-ë-ra*; **magnum (remigio) alarum** Gen. vysvetľovací; **citus** = *cito*; **iussa** – subst.; **ponuntque** = *deponunt*; **in primis** = *imprimis*

4. KAPITOLA

AENEIS II, 1—56

TRÓJSKY KÔŇ. PÁD TRÓJE.

Conticuere omnes intentique ora tenebant.
Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto:
Infandum, regina, iubes renovare dolorem,
Troianas ut opes et lamentabile regnum
eruerint Danaï, quaeque ipse miserrima vidi
et quorum pars magna fui. Quis talia fando
Myrmidonum Dolopumve aut duri miles Ulixi
temperet a lacrimis? Et iam nox umida caelo
praecipitat suadentque cadentia sidera somnos.

5

Aeneas vyhovie prosbe kartágingskej kráľovnej Didony a začína hovoriť o dobrodružstvách, ktoré so svojimi druhmi prežil. Keď Gréci nemohli vojenskými prostriedkami dobyť Tróju, uchýlili sa k lsti. Na radu bohyně múdrosti a remesiel Minervy im Epeos zostrojil obrovského dreveného koňa, do útrobov ktorého sa ukryli poprední grécki vojvodcovia. Ostatní Gréci obrátili svoje lode od brehov Tróje a vydali sa na šíre more predstierajúc návrat do vlasti.

1—9 ora tenebant = *vultus immobiles tenebant*; **orsus** = *orsus est*; **Troianos** ... **Danaï** - nepriama otázka v závislosti od *renovare*; **lamentabile** - prolepticky; **eruerint** - konj. perf. v nepriamej otázke; **quaeque ... fui** = *et miserrima, quae ipsa vidi et quorum...*, apozitčne k nepriamej otázke; **quis ... lacrimis** - zoraď *Quis Myrmidonum Dolopumve aut (qui) miles duri Ulixi talia fando temperet a lacrimis?*; **fando** - gerundium namiesto part. prez., neskôr častý jav v latinčine, podobne ako v románskych jazykoch; **caelo** - Abl. odluky; **praecipitat** - sc. *in Oceanum*, nie hyperbolicky; **cadentia** = *occidentia*, použité z hľadiska kompozície; **somnos** - použitý plurál, keďže sú všetci pod vplyvom spánku

Sed si tantus amor casus cognoscere nostros 10
 et breviter Troiae supremum audire laborem,
 quamquam animus meminisse horret luctuque refugit,
 incipiam. Fracti bello fatisque repulsi
 ductores Danaum tot iam labentibus annis
 instar montis equum divina Palladis arte 15
 aedificant, sectaque intexunt abiete costas;
 votum pro reditu simulant; ea fama vagatur.

Huc delecta virum sortiti corpora furtim
 includunt caeco lateri penitusque cavernas
 ingentis uterumque armato milite complent. 20
 Est in conspectu Tenedos, notissima fama
 insula, dives opum Priami dum regna manebant,
 nunc tantum sinus et statio male fida carinis:
 huc se provecti deserto in litore condunt;

10—17 si tantus amor - rozumej *tibi est = si cupis*, preto nasledujú infinitívy *cognoscere, audire*; **quamquam ... refugit** - prislúcha k *incipiam*; **meminisse** - v závislosti od *horret a refugit*; **luctu(que)** - Abl. spôsobu; **Danaum** = G. pl. *Danaorum*; **tot ... annis** - patrí k *fracti ... repulsi*; **arte** - prelož „s pomocou umenia“; **abiete** - metr. synzesis; **votum** - erg. *eum (sc. equum) esse*; **ea fama** = *haec est fama, quae...*

18—24 huc - tu prináleží k *includunt*; **delecta virum ... corpora** - predmet k *sortiti a includunt*; **virum** = G. pl. *virorum*; **cavernas ... uterumque** - hendiadys; **ingentis** = *ingentes*; **milite** - kolektívny singulár, Abl. inštrumentálny; **conspectu** - erg. *Troiae*; **fama** - ! Abl.; **dives (opum)** - **regna** - básnický plurál; **tantum - statio - male fida** = *minus fida*; **huc - se** - viazané s *condunt*, myslení sú Gréci

nos abiisse rati et vento petiisse Mycenas. 25
 Ergo omnis longo soluit se Teucra luctu;
 panduntur portae, iuvat ire et Dorica castra
 desertosque videre locos litusque relictum:
 hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achilles;
 classibus hic locus, hic acie certare solebant. 30
 Pars stupet innuptae donum exitiale Minervae
 et molem mirantur equi; primusque Thymoetes
 duci intra muros hortatur et arce locari,
 sive dolo seu iam Troiae sic fata ferebant.
 At Capys, et quorum melior sententia menti, 35
 aut pelago Danaum insidias suspectaque dona
 praecipitare iubent subiectisque urere flammis,
 aut terebrare cavas uteri et temptare latebras.
 Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

25–30 abiisse, petiisse – erg. *eos*, *abiisse* = *abisse*; **rati** – erg. *sumus*; **vento** – sc. *secundo*; **longo ... luctu** – Abl. odluky; **Teucra** – použité namiesto *Teucra*; **iuvat** – erg. *nos*; **tendebat** – sc. *tentoria*; **classibus ... locus** – erg. *erat*

31–34 innuptae ... Minervae – Gen. objektový; **mirantur** – **duci ... hortatur** – **arce** – Abl. miesta; **dolo** – Abl. príčiny; **fata ferebant** – aliterácia

35–39 Capys – trójsky šľachtic alebo Aeneov priateľ, ktorému sa prisudzuje založenie mesta Capua; **quorum ... menti** – v zmysle: (ii), *quorum menti sententia melior (erat)*; **menti** – Dat. privlastňovací; **pelago** – Dat. na vyjadrenie prísl. určenia; **subiectisque** = *subiectisve*; **temptare** – preskúmať

5. KAPITOLA

AENEIS II, 199—267

ΛΑΟΚΟÓΝΟΒΑ ΣΜΡΉ

Hic aliud maius miseris multoque tremendum
obicitur magis atque improvida pectora turbat. 200
Laocoon, ductus Neptuno sorte sacerdos,
sollemnis taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
(horresco referens) immensis orbibus angues
incumbunt pelago pariterque ad litora tendunt; 205
pectora quorum inter fluctus arrecta iubaeque
sanguineae superant undas, pars cetera pontum
pone legit sinuatque immensa volumine terga.

Laokoón bol mytologickým kňazom boha Apolóna alebo Poseidóna v Tróji. Keď sa Gréci prostredníctvom trójskeho koňa pokúšali vniknúť za hradby Tróje, Laokoón varoval Trójanov pred gréckou lšťou a aby ich presvedčil, hodil do dreveného koňa oštep. V tej chvíli sa z mora vynorili dva hady, ktoré ho stiahli pod morskú hladinu aj s jeho dvomi synmi.

199—208 Laocoon - metr. La-o-co-on; **ductus ... sorte** = *electus* (*ductā*) *sorte*; **Neptuno** - pre Neptúna; **Tenedo** - ostrovček v Egejskom mori blízko Tróje; **a - alta** - substantívne; **pelago** - Dat. na vyjadrenie príslovkového určenia miesta; **quorum** - relatívne spojenie, anastrofa; **sanguineae** - krvavočervené; **pars** - sc. *corporis*; **pone** = *post*; **immensa - terga** = *immenso volumine terga* (enalaga)

Fit sonitus spumante salo; iamque arva tenebant
ardentisque oculos suffecti sanguine et igni 210
sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus visu exsangues. Illi agmine certo
Laocoonta petunt; et primum parva duorum
corpora natorum serpens amplexus uterque
implicat et miseros morsu depascitur artus. 215

Post ipsum auxilio subeuntem ac tela ferentem
corripiunt spirisque ligant ingentibus; et iam
bis medium amplexi, bis collo squamea circum
terga dati superant capite et cervicibus altis.
Ille simul manibus tendit divellere nodos 220
perfusus sanie vittas atroque veneno,
clamores simul horrendos ad sidera tollit:
qualis mugitus, fugit cum saucius aram
taurus et incertam excussit cervice securim.

209—215 spumante salo - Abl. príčiny; **sonitus spumante salo** - aliterácia (podobne **suffecti sanguine**; **lambebant linguis**); **arva** - breh; **ardentis(que) oculos** - gréc. akuz.; **igni** - Abl. sg.; **sibila** - syčanie; **vibrantibus** - triasť sa; **visu** - zrak; **agmine certo** - neomylný; **natorum** - subst. synov; **morsu depascitur** - *morsus, ūs m.*; prelož hryzie

216—224 post - adverb.; **ipsum** - myslí sa Laokoon; **auxilio** - Dat. účelový k *subeuntem*; **spiris(que)** - *spira, ae, f.*, špirála; **medium** - okolo stredu; **squamea ... terga** - gréc. akuzatív; **circum ... dati** = *circumdati* (thmesis); **capite** - kolektív. sing.; **tendit** = *contendit*; **vittas** - gréc. akuzatív; **qualis mugitus** - *est* alebo *tollit* (*taurus*)

At gemini lapsu delubra ad summa dracones 225
 effugiunt saevaeque petunt Tritonidis arcem,
 sub pedibusque deae clipeique sub orbe teguntur.
 Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
 insinuat pavor, et scelus expendisse merentem
 Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspage robor 230
 laeserit et tergo sceleratam intorserit hastam.
 Ducendum ad sedes simulacrum orandaque divae
 numina conclamant.

Dividimus muros et moenia pandimus urbis. 235
 Accingunt omnes operi pedibusque rotarum
 subiciunt lapsus, et stuppea vincula collo
 intendunt; scandit fatalis machina muros
 feta armis. Pueri circum innuptaeque puellae
 sacra canunt funemque manu contingere gaudent;
 illa subit mediaeque minans inlabitur urbi. 240

225—233 **lapsu** – Abl. spôsobu; **saevae(que)** – sc. *Tritonidis*; **Tritonidis** – *Tritonia*, prezývka Atény (Minervy), odvodená pravdepodobne od rieky Triton vlievajúcej sa do jazera Kopais v Boiotii, kde bola uctievaná; **orbe** – prevýšenie; **teguntur** – mediálne; **scelus ... merentem** – skrátene *poenas sceleris expendisse merentem*; **Laocoonta** – gréc. akuzatív; **ferunt** = *dicunt*; **qui ... laeserit ... intorserit** – vzťažná veta kauzálna; **tergo** – básn. Dat. účelový; **sedes** – sc. *divae* (= *Minervae*)

234—240 **dividimus muros** – vystupujeme na opevnenie; **accingunt** – intransitívne; **pedibus(que)** – sc. *equi*; **rotarum ... lapsus** – kĺzanie kolies; **collo** – sc. *equi*; **feta armis** – metafora, Abl. prostriedku; **circum** – Adv.; **sacra** – sc. *carmina*; **illa** – sc. *machina*; **mediae(que) ... urbi** – Dat. účelový

O patria, o divum domus Ilium et incluta bello
moenia Dardanidum! Quater ipso in limine portae
substitit atque utero sonitum quater arma dedere;
instamus tamen immemores caecique furore
et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
ora dei iussu non umquam credita Teucris.
Nos delubra deum miseri, quibus ultimus esset
ille dies, festa velamus fronde per urbem.

245

241—245 divum = Gen. pl. *divorum*; Dardanidum - archaická forma G. pl.;
bello - Abl. príčiny; **sonitum ... dedere** = *sonuerunt*; **instamus** - sc. *operi*; **furore** -
Abl. príčiny; **monstrum - sacrata ... arce** - Abl. miesta

246—249 fatis ... futuris - Abl. spôsobu; **credita** - spoj. s *ora*; **Teucris** -
Dat. pôvodový; *Teucris* = Trójanania, názov odvodený od zakladateľa Tróje a jej prvého
vládcu Teucra; **deum** = Gen. pl. *deorum*; **quibus ... esset** - vedľajšia vzťažná adverz.
veta k *festa ... urbem* alebo kauzálna v spojení s *miseri*; **esset** = *futurus esset*

Vertitur interea caelum et ruit Oceano nox involvens umbra magna terramque polumque Myrmidonumque dolos; fusi per moenia Teucric conticuere; sopor fessos complectitur artus. Et iam Argiua phalanx instructis navibus ibat a Tenedo tacitae per amica silentia lunae	250 255
litora nota petens, flammas cum regia puppis extulerat, fatisque deum defensus iniquis inclusos utero Danaos et pinea furtim laxat claustra Sinon. Illos patefactus ad auras reddit equus laetique cavo se robore promunt Thessandrus Sthenelusque duces et dirus Ulixes.	260

250—261 vertitur - mediálne; **Myrmidonumque** - Myrmidoni predstavovali thesálsky kmeň, spoločne s Dolopmi bojovali za Achilla; **conticuere** - ind. pf. akt. 3. os. pl.; **cum** - *cum inversum*; **extulerat, laxat** - *extulerat* vyjadruje predčasnosť pred *laxat*; **laxat** - historický prézents; **deum** = Gen. pl. *deorum*; **fatisque ... iniquis** - spomenka na *laeva fata deum*; **defensus** - spoj so *Sinon*; **Danaos et ... laxat claustra** - sloveso prislúcha k dvom predmetom (tzv. zeugma); **Thessandrus** - grécky hrdina; **Sthelenus** - Kapaneov syn, grécky bojovník; **Ulixes** - Odysseus, kráľ Itaky, Laertov syn

Demissum lapsi per funem, Acamasque Thoasque
Pelidesque Neoptolemus primusque Machaon
et Menelaus et ipse doli fabricator Epeos.
Invadunt urbem somno vinoque sepultam;
caeduntur vigiles, portisque patentibus omnis
accipiunt socios atque agmina conscia iungunt.

265

262—267 Pelides(que) - patronymicky; **Acamas** - jeden z gréckych hrdinov, ktorý sa ukryl do dreveného koňa; **Thoas(que)** - G. sg. *Thoantis*, grécky hrdina; **Pelides(que)** - patronymum k *Peleus*, Peleovec, buď Pelleov syn Achilla, alebo Peleov vnuk **Neoptolemus** - alebo Pyrrhus, syn Achilla a Deidamie, Lykomedovej dcéry; **primus(que)** = *dux*; **Machaon** - Asklepiov syn, lekár a grécky hrdina; **Menelaus** - spartský kráľ, ktorý mal za manželku Helenu, Agamemnonov brat; **Epeos** - metr. *E-pē-os*, grécky hrdina, ktorý s pomocou bohyně Pallady postavil obrovského dreveného koňa pri Tróji; **conscia** = *coniurata*; **iungunt** - sc. *sibi* alebo *agmini suo*

6. KAPITOLA

AENEIS III, 521—587

PRVÉ VYLODENIE SA V ITÁLII

Iamque rubescebat stellis Aurora fugatis
cum procul obscuros collis humilemque videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achatas,
Italiam laeto socii clamore salutant.
Tum pater Anchises magnum cratera corona 525
induit implevitque mero, divosque vocavit
stans celsa in puppi:
'Di maris et terrae tempestatumque potentes,
ferite viam vento facilem et spirate secundi.'
Crebrescunt optatae aurae portusque patescit 530
Iam propior, templumque apparet in arce Minervae;
vela legunt socii et proras ad litora torquent.

Ukážka hovorí o rannom vylodení sa na východnom pobreží Itálie, kde sa nachádzajú početné grécke kolónie obývané nepriateľskými Grékmi. Aeneov otec Anchises interpretuje štyri biele kone ako znamenie.

521—527 rubescebat - výraz prvýkrát použitý Vergiliom; **Aurora** - staro-rímska bohyňa ranných zôr, Titonova manželka, v gréckej mytológii jej zodpovedá Eos, iné pomenovania Zora, Zornička; **cum** - *cum inversum*; **obscuros** - tu: nevýrazný; **cratera** - gréc. akuzatív; **corona induit** - podobná fráza použitá vo v. I, 724 *vina coronant*; **mero** - subst.

528—532 potentes = *potentis*, adj. k *di*; **ferite** = *date*; **vento** - Abl. spôsobu; **secundi** - predikatívne, preklad pomocou adv.; **Minervae** - Gen. vo významovom spojení s *templum*, prípadne *arce*; **vela legunt** - natiahnuť plachty

Portus ab Euroo fluctu curvatus in arcum,
 obiectae salsa spumant aspergine cautes,
 ipse latet: gemino demittunt brachia muro 535
 turriti scopuli refugitque ab litore templum.
 Quattuor hic, primum omen, equos in gramine vidi
 tondentis campum late, candore nivali.

Et pater Anchises 'bellum, o terra hospita, portas:
 bello armantur equi, bellum haec armenta minantur. 540
 Sed tamen idem curru succedere sueti
 quadripedes et frena iugo concordia ferre:
 spes et pacis' ait. Tum numina sancta precamur
 Palladis armisonae, quae prima accepit ovantis,
 et capita ante aras Phrygio velamur amictu, 545
 praeceptisque Heleni, dederat quae maxima, rite
 Iunoni Argiuae iussos adolemus honores.

533—538 curvatus in arcum - erg. est; **obiectae** - prelož ako protiláhlé; **ipse** - sc. portus; **gemino ... muro** - dvojité hradby; **primum omen** - po vylodení sa na pevnine hľadali Trójanania nejaké znamenie, keď zbadali štyri kone; **late** - Adv. k výrazu *tondentes*; **candore nivali** - Abl. vlastnosti k výrazu *equos*

539—547 Anchises - syn Kapyov, vnuk Assarakov, otec Aeneov; **hospita** - prel. cudzinec; **bello** = *ad bellum*; **idem** - vzťahuje sa na *quadripedes*; **olim** - prel. neskôr; **curru** = arch. Dat. *currui*; **sueti** = *assueti (sunt)*; **concordia** - adj.; **et** = *etiam*; **pacis** - Gen. objektový; **numina** - básn. plurál; **velamur** - mediálne; **praeceptis(que)** - Abl. príčiny; **dederat quae** = *quae dederat* (anastrofa)

Haud mora, continuo perfectis ordine votis
 cornua velatarum obuertimus antemnarum,
 Graiugenumque domos suspectaque linquimus arva. 550
 Hinc sinus Herculei (si vera est fama) Tarenti
 cernitur, attollit se diva Lacinia contra,
 Caulonisque arces et navifragum Scylaceum.
 Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Aetna,
 et gemitum ingentem pelagi pulsataque saxa 555
 audimus longe fractasque ad litora voces,
 exsultantque vada atque aestu miscentur harenae.
 Et pater Anchises 'nimirum hic illa Charybdis:
 hos Helenus scopulos, haec saxa horrenda canebat.
 eripite, o socii, pariterque insurgite remis.' 560
 Haud minus ac iussi faciunt, primusque rudentem
 contorsit laevas proram Palinurus ad undas;
 laevam cuncta cohors remis ventisque petivit.
 Tollimur in caelum curvato gurgite, et idem
 subducta ad Manis imos desedimus unda. 565

548—553 **velatarum ... autumnarum** - nápadný rým; **Graiugenum** - Gen. pl., *Graius* = Grék; **diva Lacinia** - metonymia, Juno; **navifragum** - častejší variant než *naufragus*;

554—559 **e fluctu** - v závislosti od *aparere*; **Trinacia** - básn. prívlastok Sicílie; **fractasque voces** - **Charybdis** - nebezpečný vír, zosobnený ako morská obluda; **Helenus** - Priamov syn, po páde Tróje prišiel s Neoptolemom do Epiru

560—565 **Palinurus** - Aeneov kormidelník; **cohors** - básn.; **manis** = *manes*

Ter scopuli clamorem inter cava saxa dedere,
 ter spumam elisam et rorantia vidimus astra.
 Interea fessos ventus cum sole reliquit,
 ignarique viae Cyclopum adlabimur oris. 570
 Portus ab accessu ventorum immotus et ingens
 ipse: sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis,
 Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem
 turbine fumantem piceo et candente favilla,
 attollitque globos flammaram et sidera lambit;
 interdum scopulos avulsaque viscera montis 575
 erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
 cum gemitu glomerat fundoque exaestuat imo.
 Fama est Enceladi semustum fulmine corpus
 urgeri mole hac, ingentemque insuper Aetnam
 impositam ruptis flammam exspirare caminis, 580
 et fessum quotiens mutet latus, intremere omnem
 murmure Trinacriam et caelum subtexere fumo.

566—569 clamorem - podobne ako *gemitus* (v. 555), *voces* (v. 556), *rudens* (v. 561) sa zriedkavo vzťahujú na neživé veci, tu básnik vzbudzuje predstavu živej bytosti, monštra; **rorantia** - hyperbola; **ventus cum sole reliquit** - zmena vetra sa často spája so západom Slnka; **Cyclopum** - *Cyclops*, obor s jedným okom, často pl., v čase Vergília predstava, že sídlo Kyklopov je na Etna

570—577 atram prorumpit ... nubem - veľmi zriedkavé prechodné použitie slovesa *prorumpere*; **avulsaque viscera** - hendiadys

578—582 Enceladi - Gigant Enceladus bol podľa báje zasiahnutý Diovým bleskom a pokrytý Etnou; **semustum** = *semi ustum*; **mutet latu** - prel. zmení polohu; **intremere omnem** - metr. nezvyčajný rytmus s iktom na 5. slabike; **caelum subtexere fumo** - metafora

Noctem illam tecti silvis immania monstra
perferimus, nec quae sonitum det causa videmus.
Nam neque erant astrorum ignes nec lucidus aethra
siderea polus, obscuro sed nubila caelo,
et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

585

583–587 noctem illam - metr. elýzia *noctem illam*, pričom sú vo verši samé spondeje až na predposlednú stopu daktyl; **aethra** = *splendor aetheris*; **nox intempesta** - fráza použitá Enniom (Ann. 102, 167) aj Lucretiom (5, 986)

7. KAPITOLA

AENEIS IV, 1—53

DIDO VYZNÁVA AENEHOVI LÁSKU

At regina gravi iam dudum saucia cura
vulnus alit venis et caeco carpitur igni.
Multa viri virtus animo multusque recursat
gentis honos; haerent infixi pectore vultus
verbaque nec placidam membris dat cura quietem.

5

Dido trápiaac sa láskou k Aeneovi, zverí sa svojej sestre Anne. Potom, ako pochopila, že jej láska pravdepodobne nikdy nebude opätovaná, usiluje sa aspoň zdržať Aenea u seba čo najdlhšie. Počas lovu, na ktorom sú spolu, sa strhne búrka a dvojica sa ukryje v jaskyni. Predtým sa však dohodne Juno s Venušou na ich sobáš, Venuša však prekukne Junonin úskok a zakrátko Jupiter vyzve Aenea k ďalšej plavbe a on poslúchne. Zúfalá Dido si tesne po Aeneovom odchode zoberie život a jej telo zhorí na vopred pripravenej hranici.

1—5 cura – v zmysle zamilovanosť; **venis** – Abl. miesta; **caeco ... igni** – Abl.; **multa ... multoque** – adjektívum namiesto adverbia (grécizmus); **animo** – Dat. účelový; **pectore** – Abl. miesta

Postera Phoebæa lustrabat lampade terras
 umentemque Aurora polo dimoverat umbram,
 cum sic unaniam adloquitur male sana sororem:
 'Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent!
 Quis novus hic nostris successit sedibus hospes, 10
 quem sese ore ferens, quam forti pectore et armis!
 Credo equidem, nec vana fides, genus esse deorum.
 Degeneres animos timor arguit. Heu, quibus ille
 iactatus fatis! Quæ bella exhausta canebat!
 Si mihi non animo fixum immotumque sederet 15
 ne cui me vinclo vellem sociare iugali,
 postquam primus amor deceptam morte fefellit;
 si non pertaesum thalami taedæque fuisset,
 huic uni forsân potui succumbere culpæ.

6—14 lampade - *lampas, adis, f.*; **lustrabat ... dimoverat** - pozor na vyjadrenie dvoch rozličných časov; **polo** - Abl. odluky; **male** = *minus*; **quis** = *qualis*; **novus** - prel. neznámy; **quem** = *qualem*; **ore** - Abl. vzťahu; **forti ... armis** - Abl. kvality; **genus deorum** - sc. *eum, genus = prolem*

13—19 quibus = *quantis*; **iactatus** - erg. *est*; **canebat** - prel. rozprával; **animo** - Abl. miesta; **ne ... vellem** - v závislosti od *in mihi ... sederet*; **cui** - sc. *viro*; **deceptam** - prolepticky; **morte** - sc. *coniugis*; **pertaesum** - erg. *fuisset*, adj.; **huic ... culpæ** - hlavná veta k vyššie uvedenej podm. vete; **potui** - v zmysle ireálneho konj.

Anna (fatebor enim) miseri post fata Sychaei coniugis et sparsos fraterna caede penatis solus hic inflexit sensus animumque labantem impulit. Agnosco veteris vestigia flammae. Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras, pallentis umbras Erebo noctemque profundam, ante, pudor, quam te violo aut tua iura resolvo. Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores abstulit; ille habeat secum servetque sepulcro. Sic effata sinum lacrimis implevit obortis.	20 25 30
Anna refert: 'O luce magis dilecta sorori, solane perpetua maerens carpere iuventa nec dulcis natos Veneris nec praemia noris? Id cinerem aut manis credis curare sepultos? Esto: aegram nulli quondam flexere mariti, non Libyae, non ante Tyro; despectus Iarbas ductoresque alii, quos Africa terra triumphis dives alit: placitone etiam pugnabis amori?	35

20—23 post fata = sc. *post mortem*; **post ... sparsos ... penatis** - v zmysle časovej vety; **fraterna** = *fratris*; **caede - penatis** - vo význame domáci oltár; **sensus** - sc. *meos*; **animum(que) ... impulit** = *animum impulit, ut labaret (labantem - prolep-ticky)*

24—30 sed ... dehiscat = *sed optem* (konj. potenciálny), *ut prius mihi tellus ... dehiscat*; **adigat - Erebo** - Abl. miesta; **ante - iura - resolvo - primus qui** = *qui primus* (anastrofa); **amores** - básn. plurál; **habeat** - sc. *amores meos*; **sepulcro** - Abl. miesta

31—38 Veneris nec - anastrofa, tesnejšie pripojenie vetnej konštrukcie; **non Libyae ... Tyro** - nezvyčajné použitie pádov, *Libyae* - Lok., *Tyro* - Abl. miesta, hoci by sa dal využiť aj Lok. *Tyri*; **Iarbas** - Jovov syn, mauretánsky kráľ, neúspešný nápadník Didony; **placitone ... amori** - básn. Dat.

Nec venit in mentem quorum consederis arvis?
Hinc Gaetulae urbes, genus insuperabile bello, 40
et Numidae infreni cingunt et inhospita Syrtis;
hinc deserta siti regio lateque furentes
Barcae. Quid bella Tyro surgentia dicam
germanique minas?

Dis equidem auspibus reor et Iunone secunda 45
hunc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
Quam tu urbem, soror, hanc cernes, quae surgere regna
coniugio tali! Teucrum comitantibus armis
Punica se quantis attollet gloria rebus!
Tu modo posce deos veniam, sacrisque litatis 50
indulge hospitio causasque innecte morandi,
dum pelago desaevit hiems et aquosus Orion,
quassataeque rates, dum non tractabile caelum.'

39—44 consederis – konj. pf. v nepriamej otázke; **Gaetulae** – kočovný se-
veroaf. národ; **Numidae** – kočovný národ, Nomádi obývali kraje dnešného Alžír-
ska; **Syrtis** – pomenovanie pre dva zálivy na severnom pobreží Afriky, Malá a Veľká
Syrta; **infreni** – metaforické vyjadrenie, divokí; **hinc deserta siti regio – Barcae** –
kočovný africký kmeň, nazvaný podľa mesta Barca v sev. Afrike; **germanique mi-
nas** – jeden z takmer päťdesiatich polovičných veršov v Aeneide, predpokladá sa
súvis s neúplnou revíziou zo strany básnika, nie básnikov zámer

45—49 Iunone secunda – prenesene, so súhlasm Junóny; **Iliacas tenuis-
se ... carinas** – väzba AcI v závislosti od *reor*; **Teucrum** = *Tecrorum*, **comitantibus
armis/Punica se quantis attollet gloria rebus!** – ironická predstava, že Kartágo
sa povznesie splynutím s Rimanmi

50—53 sacrisque litatis – Abl. absol., rituálny výraz *litare* používaný pre
získanie si priazne pri obetovaní; **morandi** – Gen. gerundia po *causa*; **aquosus
Orion** – daždivý Orion, mýtický lovec, po smrti, ktorú mu spôsobila Artemis, bol
vzatý na nebo ako súhvezdie, jeho východ a západ počas obidvoch slnovratov pri-
nášal daždivé počasie

AENEIS IV, 642—666
SMŤ DIDONY

At trepida et coeptis immanibus effera Dido
sanguineam volvens aciem, maculisque trementis
interfusa genas et pallida morte futura,
interiora domus inrumpit limina et altos 645
conscendit furibunda rogos ensemque recludit
Dardanium, non hos quaesitum munus in usus.
Hic, postquam Iliacas vestis notumque cubile
conspexit, paulum lacrimis et mente morata
incubuitque toro dixitque novissima verba: 650
‘dulces exuviae, dum fata deusque sinebat,
accipite hanc animam meque his exsolve curis.
Vixi et quem dederat cursum Fortuna peregi,
et nunc magna mei sub terras ibit imago.
Urbem praeclaram statui, mea moenia vidi, 655
ulta virum poenas inimico a fratre recepi,
felix, heu nimium felix, si litora tantum
numquam Dardaniae tetigissent nostra carinae.’

642—647 coeptis - Abl. príčiny; **sanguineam volvens aciem** - prel. gúľa krvavými očami; **genas** = *trementes genas* (gréč. akuzatív); **morte futura** - Abl. príčiny; **limina** - výraz použitý na tomto mieste pre vnútorný priestor paláca; **altos** ... **rogos** - básn. plurál

648—652 hic - časový význam; **lacrimis, mente** - Abl. spôsobu; **toro** - Dat. vyjadrené prísl. určenie; **novissima** - vo význame posledná; **exuviae** - všetko, čo bolo spomenuté vo v. 646; **dum ... sinebant** - vysvetlenie k *dulces*; **deus(que)** = *Iuppiter*; **animam** - v zmysle život; **his cruris** - Abl. odluky

653—658 quem ... peregi - sc. *cursum, quem Fortuna dederat, peregi*; **virum** = *coniugem (Sychaeus)*; **tantum** - adv.; **tetigissent** - konj. plsqpf. pre minulosť v podmien. súvetí ireálnej formy

Dixit, et os impressa toro 'moriemur inultae,
 sed moriamur' ait. 'Sic, sic iuvat ire sub umbras. 660
 Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
 Dardanus, et nostrae secum ferat omina mortis.'
 Dixerat, atque illam media inter talia ferro
 conlapsam aspiciunt comites, ensemque cruore
 spumantem sparsasque manus. It clamor ad alta 665
 atria: concussam bacchatur Fama per urbem.

659—666 impressa - prel. aktívne; **toro** - Dat. vyjadrené prísl. určenie; **iuvat** - erg. *me*; **hauriat** - **ignem** - **crudelis** - **alto** - subst.; **omina** - **media inter talia** - **ferro** = *in ferrum* (Dat. vyjadrené prísl. určenie); **it** - prel. prenikol; **Fama** - personifikovaná Povešť, dcéra bohyně Zeme, u Vergília Fáma dokázala malú správu nafúknuť do veľkých rozmerov, mala rýchle nohy, veľké krídla a veľa očí

8. KAPITOLA

AENEIS VI, 450—476

AENEAS STRETÁVA DIDONU V PODSVETÍ

Inter quas Phoenissa recens a vulnere Dido
errabat silva in magna; quam Troius heros
ut primum iuxta stetit agnovitque per umbras
obscuram, qualem primo qui surgere mense
aut videt aut vidisse putat per nubila lunam,
demisit lacrimas dulcique adfatus amore est: 450

455

Predlohou k tejto časti je text z 11. knihy Odyssey (11, 543 nn.), kde Odysseus, itacký kráľ, najmúdrejší zo všetkých Grékov, stretáva v podsvetí syna lokridského kráľa Oilea Ajaka. Homér opisuje Ajaka ako po Achillovi najsilnejšieho a najstatočnejšieho bojovníka zo všetkých Achájcov bojujúcich pri Tróji. Po smrti Achilla však vznikol medzi Ajakom a Odysseom spor, komu pripadne Achillova zbroj, Ajax prehral a nešťastný spáchal samovraždu. Z toho dôvodu sa v podsvetí nachádza na tom istom mieste ako kráľovná Dido, ktorá si zobrala život kvôli nešťastnej láske.

450—455 inter quas – bezprostredne predtým bolo pomenovaných niekoľko postáv mytológie; **recens a vulnere** – a v časovom zmysle; **ut primum** – prel. tak skoro ako; **iuxta** – predl. ku *quam*; **agnovit(que)** – erg. *eam*; **qualem ... lunam** = *talem (agnovit), qualem is lunam agnoscit, qui eam (sc. lunam) surgere primo*; **primo ... mense** – pri začiatku Mesiaca, teda počas novu

‘Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
venerat exstinctam ferroque extrema secutam?
Funeris heu tibi causa fui? Per sidera iuro,
per superos et si qua fides tellure sub ima est,
inuitus, regina, tuo de litore cessi. 460

Sed me iussa deum, quae nunc has ire per umbras,
per loca senta situ cogunt noctemque profundam,
imperiiis egere suis; nec credere quivi
hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
Siste gradum teque aspectu ne subtrahe nostro. 465

Quem fugis? Extremum fato quod te adloquor hoc est.’
Talibus Aeneas ardentem et torva tuentem
lenibat dictis animum lacrimasque ciebat.
Illa solo fixos oculos aversa tenebat
nec magis incepto vultum sermone movetur 470
quam si dura silex aut stet Marpesia cautes.

456—460 **ergo** - tak predsa; **exstinctam** - erg. *te ... esse*; **extrema secutam** - v zmysle íst' do krajnosti; **funeris** - v zmysle smrt'

461—465 **deum** = *deorum*; **senta situ** = *squalida, horrida*; **cogunt** - erg. *me*; **egere** = ind. pf. akt. *egerunt*

466—471 **aspectu** = archaický Dat., *aspectui*; **quem ... fugis** = *Cur me fugis?*; **extremum ... est** = *hoc, quod te loquor, fato extremum est*; **talibus** - sc. *dictis*; **ardentem** = *ardentibus oculis*; **torva tuentem** - doplňující text k *ardentem, torva* - Ak. příslovkového určení místa; **lenibat** = *leniebat*; **animum** - prelož ako *eam, animum* nahrádza Abl. vztahu, dvojaký predmet je grécizmus; **vultum** - gréc. použitý Ak.; **stet** - patrí k *silex a cautes*, hypotet. konj. vo význame ind.; **Marpesia cautes** - myslí sa parský mramor, Marpessos je vrch na ostrove Paros

Tandem corripuit sese atque inimica refugit
in nemus umbriferum, coniunx ubi pristinus illi
respondet curis aequatque Sychaeus amorem.

Nec minus Aeneas casu percussus iniquo
prosequitur lacrimis longe et miseratur euntem.

475

472—476 pristinus = *prior*; **illi respondet curis** = *illius curis respondet*, grécizmus, dvojitý predmetový Dat., pričom 2. predmet vysvetľuje prvý; **casu iniquo** - prel. nešťastným osudom; **prosequitur** - *sc. oculis*; **lacrimis** = *lacrimans*; **euntem** = *abeuntem*, kauzálna

AENEIS VI, 724—751

ANCHISOVA REČ

‘Principio caelum ac terras camposque liquentis
lucentemque globum lunae Titaniaque astra
spiritus intus alit, totamque infusa per artus
mens agitat molem et magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus vitaeque volantum
et quae marmoreo fert monstra sub aequore pontus.

725

Anchisov výklad o kozme a posmrtnom živote je prvkom, ktorý spomaľuje dej 6. knihy. Kombináciu stoického učenia o svetovom duchu (gr. πνεῦμα, pneúma = *spiritus*) s platónskymi a pytagorejsko-orfickými myšlienkami o prevtelení a putovaní duší uvádza Anchises v didaktickej forme s prísnu štruktúrou spolu s pojednaním o dušiach pochádzajúcich z božského ducha (*Logos*), ktoré po svojej smrti dostávajú primerané tresty s cieľom očistenia sa v závislosti od ich spôsobu života, a potom, s výnimkou niekoľkých, ktorým je dovolené zostať na mieste blažených (*Elysium*), sa vracajú k novému životu na zemi.

724—729 principio – preklad na počiatku, najskôr; **campos(que) liquentis** = *campos liquentes*, básnický obraz pre more; **Titaniaque astra** – básn. plurál, Slnko a Mesiac sú potomkami Titána Hyperiona; **spiritus, mens** – celosvetový duch, duša; **intus** – Adv.; **corpore** = *corpori*; **inde** – adv. odtiaľ, erg. *sunt*; **volantum** = G. pl. *volantium*; **marmoreo sub aequore** – anastrofa, prekl. pod morskou hladinou

Igneus est ollis vigor et caelestis origo 730
 seminibus, quantum non noxia corpora tardant
 terrenique hebetant artus moribundaque membra.
 Hinc metuunt cupiuntque, dolent gaudentque, neque auras
 dispiciunt clausae tenebris et carcere caeco.
 Quin et supremo cum lumine vita reliquit, 735
 non tamen omne malum miseris nec funditus omnes
 corporeae excedunt pestes, penitusque necesse est
 multa diu concreta modis inolescere miris.
 Ergo exercentur poenis veterumque malorum
 supplicia expendunt: aliae panduntur inanes 740
 suspensae ad ventos, aliis sub gurgite vasto
 infectum eluitur scelus aut exuritur igni:

730—738 **ollis** = archaic. forma *illis* (*seminibus*); **igneus vigor** - prekl. ži-
 votná sila; **seminibus** - **tardant** - sc. *vigorem*; **quantum** - pokiaľ; **clausae** - erg.
animae; **quin et** = *quin etiam*, ba aj; **supremo lumine** = *die*, v posledný deň; **mise-
 ris** - sc. *animis*;

739—742 **ergo** - preklad teda, preto; **veterum(que) malorum** - Gen. pred-
 metový v závislosti od *supplicia*; **inanis** = *inanes* (*ventos*); **infectum ... scelus** - prekl.
 nákazou prenesená poškrvna, hriech; **igni** - Abl.

Quisque suos patimur manis. Exinde per amplum
mittimur Elysium et pauci laeta arva tenemus,
donec longa dies perfecto temporis orbe 745
concretam exemit labem, purumque relinquit
aetherium sensum atque aurai simplicis ignem.
Has omnis, ubi mille rotam volvere per annos,
Lethaeum ad fluvium deus evocat agmine magno,
scilicet immemores supera ut convexa revisant 750
rursus, et incipiant in corpora velle reverti.’

Dixerat Anchises natumque unaque Sibyllam
conventus trahit in medios turbamque sonantem,
et tumulum capit unde omnis longo ordine posset
adversos legere et venientum discere vultus. 755

743—747 manis = *manes*; **suos manis** – prekl. svoje tresty; **Elysium** – sídlo blažených v podsvetí; **longa dies** – preklad dlhá doba; **concretam** = *adfixam, inhaerentem*; **ignis aurai simplicis** = *ignis aurae* (arch. Gen.), oheň čistého dychu, t. j. nie je zmiešaný s hmotným telesom

748—751 has omnes – sc. *animas*; **volvere** = ind. pf. *volverunt*; **ubi mille rotam volvere per annos** – akonáhle dotočili koleso (tzn. časové koleso, ktoré opisuje časový okruh) počas 1000 rokov = akonáhle prežili 1000-ročný časový okruh; **Lethaeus** – *Lethe* (Λήθη), rieka v podsvetí, z ktorej keď sa napijú duše zosnulých, zabudnú na pozemský svet; **immemores** – t. j. zbavení spomienok na predchádzajúci život; **ut ... revisant ... incipiant** – konj. prez. vo vedľ. vete účelovej

752—755 una (que) – Adv.; **Sibyllam** – Apollónova kňažka v chráme v Kumiách, nazývaná aj Deiphobe; **unde ... posset** – konj. impf. vo vedľ. vete vzťažnej v zastúpení vedľ. vety. účelovej; **adversos** – sc. *vultus*; **omnis** = *omnes*; **omnis adversos legere** – preklad pozerat tvárou v tvár

9. KAPITOLA

AENEIS X, 96—117

JOVOVA REČ NA ZHROMAŽDENÍ BOHOV

Talibus orabat Iuno, cunctique fremebant
caelicolae adsensu vario, ceu flamina prima
cum deprensa fremunt silvis et caeca volutant
murmura venturos nautis prodentia ventos.

Tum pater omnipotens, rerum cui prima potestas,

100

infit (eo dicente deum domus alta silescit

et tremefacta solo tellus, silet arduus aether,

tum Zephyri posuere, premit placida aequora pontus):

‘Accipite ergo animis atque haec mea figite dicta.

10. kniha začína zhromaždením bohov, na ktorom sú prítomní bohovia svedkami sporu medzi Venušou a Junónou. Jupiter zakáže obidvom bohyniam akokoľvek zasahovať do ďalšieho boja. Aeneas sa vracia s pomocným etruským vojskom. Prvý boj sa odohrá na morskom pobreží, pričom padne Aeneov druh Pallás, syn etruského vládcu Mezentia Lausus aj samotný Mezentius nájdú smrť pod rukou Aenea.

96—104 rerum ... potestas – erg. est; **eo dicente** – Abl. absol.; **deum** = *deorum*; **tremefacta (solo)** – atribút k *tellus*; **posuere** – erg. se, = *posuerunt*, ind. pf. akt.; **Zephyri** – zosobnený západný vietor, u Rimanov tiež ako Favonius, ktorý je na začiatku jari jemný a vlahý; **placida** – prolept.; **animis** – spoj s obidvoma slovesami

Quandoquidem Ausonios coniungi foedere Teucris haud licitum, nec vestra capit discordia finem, quae cuique est fortuna hodie, quam quisque secat spem, Tros Rutulusne fuat, nullo discrimine habebō, seu fatis Italum castra obsidione tenentur sive errore malo Troiae monitisque sinistris. Nec Rutulos solvo. Sua cuique exorsa laborem fortunamque ferent. Rex Iuppiter omnibus idem.	105 110
Fata viam invenient. ' Stygii per flumina fratris, per pice torrentis atraque voragine ripas adnuat et totum nutu tremefecit Olympum. Hic finis fandi. Solio tum Iuppiter aureo surgit, caelicolae medium quem ad limina ducunt.	115

105—112 Ausonios = *Italios*, obyvatelia strednej a južnej Itálie; **licitum** – erg. est; **quae ... spem** – vedľ. vzťažná veta indik., v závisl. na *nullo ... habebō*; **Rutulos** – Rutulovia, latinský kmeň bývajúci v Latiu s hlavným mestom Ardeou; **secat** = *sequitur*; **fuat** = *sit* (arch.), prípusťkový konjunktív; **fatis, errore, monitis(que)** – Abl. príčiny; **Italum** = *Italorum*, v závisl. na *fatis*; **Troiae** = *Troianorum*; **monitis(que) sinistris** – prel. nesprávnym výkladom (veštieb); **solvo** = *absolvo*

116—117 hic ... fandi – erg. est; **solio ... aureo** – Abl. odluky; **aureo** – metricky dvojslabične, synizesis; **caelicolae ... ducunt** – v poradí: *quem medium* (predikatívne na Jupitera) *caelicolae ad limina ducunt*

AENEIS X, 474—509
SÚBOJ PALLANTA A TURNA

At Pallas magnis emittit viribus hastam
vaginaque cava fulgentem deripit ensem. 475
Illa volans umeri surgunt qua tegmina summa
incidit, atque viam clipei molita per oras
tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
Hic Turnus ferro praefixum robur acuto
in Pallanta diu librans iacit atque ita fatur: 480
‘Aspice num mage sit nostrum penetrabile telum.’
dixerat; at clipeum, tot ferri terga, tot aeris,
quem pellis totiens obeat circumdata tauri,
vibranti cuspis medium transverberat ictu
loricaeque moras et pectus perforat ingens. 485
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum:
una eademque via sanguis animusque sequuntur.
Corruit in vulnus (sonitum super arma dedere)
et terram hostilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus super adsistens: 490
‘Arcades, haec’ inquit ‘memores mea dicta referte
Evandro: qualem meruit, Pallanta remitto.

474—478 Pallas – Aeneov druh; **vagina(que) cava** – Abl. odluky; **illa** – sc. *hasta*; **strinxit de corpore** = *strinxit corpus*

479—485 hic – v časovom význame; **Pallanta** – Ak. gréc. od *Pallas*; **mage** = arch. *magis*; **penetrabile** – tu aktívne; **quem ... tauri** – vedľ. veta vzťažná koncesívna; **cuspis** – *cuspis, idis, f.* špicatý hrot, synekdocha: kopia; **medium** – predikatív ku *clipeum*; **loricaeque (moras)** – Gen. vysvetľovací

486—492 calidum – sc. od krvi; **eademque** – metricky synizesis; **sanguis** = *sanguis*; **super** – adverb.; **super** – predl. s *quem*; **qualem** = ako; **meruit** – podmetom je *Pallas*

Quisquis honos tumuli, quidquid solamen humandi est,
 largior. Haud illi stabunt Aeneia parvo
 hospitia.' Et laevo pressit pede talia fatus 495
 exanimem rapiens immania pondera baltei
 impressumque nefas: una sub nocte iugali
 caesa manus iuvenum foede thalamique cruenti,
 quae Clonus Eurytides multo caelaverat auro;
 quo nunc Turnus ovat spolio gaudetque potitus. 500
 Nescia mens hominum fati sortisque futurae
 et servare modum rebus sublata secundis!
 Turno tempus erit magno cum optaverit emptum
 intactum Pallanta, et cum spolia ista diemque
 oderit. At socii multo gemitu lacrimisque 505
 impositum scuto referunt Pallanta frequentes.
 O dolor atque decus magnum rediture parenti,
 haec te prima dies bello dedit, haec eadem aufert,
 cum tamen ingentis Rutulorum linquis acervos!

493—500 illi – sc. *Euandro*; **stabunt** = *constabunt*; **Aeneia** – metr. *Ae-nē-ī-ǎ*;
parvo – Abl. ceny; **talia** – sc. *verba*; **baltei** – metr. synizesis; **manus, thalami(que)** –
 Nom. použitý namiesto očakávaného Ak., apozícia k *impressum nefas*; **Eurytides** –
 patronýmium; **multo ... auro** = *in multo auro*; **quo ... spolio** – Abl. príčiny; **potitus** –
 kauzálny význam

501—509 fati, sortis(que), servare – Gen. a inf. v závislosti od *nescia*;
sublata = *elata*; **magno (emptum)** – Abl. ceny; **intactam Pallanta** = *Pallanta non*
tetigisse; **multo - lacrimis(que)** – Abl. spôsoby; **o ... rediture** – Vok. sg., *dolor a decus*
 ako predikatívny; **linquis** = *relinquis*, nahradené kvôli kompozícii

10. KAPITOLA

AENEIS XII, 175—215

DOHODA MEDZI AENEOM A KRÁĽOM LATINOM

Tum pius Aeneas stricto sic ense precatur:	175
‘esto nunc Sol testis et haec mihi Terra vocanti,	
quam propter tantos potui perferre labores,	
et pater omnipotens et tu Saturnia coniunx	
(iam melior, iam, diva, precor), tuque inclute Mavors,	
cuncta tuo qui bella, pater, sub numine torques;	180

Turnus vyzve Aenea na súboj, od ktorého ho odrádza Latinus, jeho manželka kráľovná Amata, ktorá je na strane Turna, aj jeho sestra nymfa Juturna. Po niekoľkých výpadoch je Aeneas zranený, ale Venuša ho uzdravuje. Juno sa podrobí Jovovmu rozhodnutiu, že Turnus v boji prehrá, za to si vyprosí, že sa udrží meno Latinov a meno Trójanov navždy zanikne. Aeneas chce najskôr Turna ušetriť, ale keď spozoruje, že sa spupne ozdobil Pallantovými náramkami, napokon ho zabije. Tak sa splní poslanie, ktoré dal Anchises rímskemu národu v podsvetí (VI, 853) slovami *parcere subiectis et debellare superbos*.

175—180 esto - Imp. II, 2. os. sg.; **Sol, Terra** - Vok.; **quam propter** = *propter quam* (anastrofa); **melior** - v zmysle od *propitia*; **precor** = *quaeso*; **Mavors** - *Mavors*, *ortis*, m., staršie pomenovanie boha Marta; **cuncta ... torques** - v poradí: *qui cuncta bella sub tuo nomine torques*; **torques** = *regis*

fontisque fluviosque voco, quaeque aetheris alti
 religio et quae caeruleo sunt numina ponto:
 cesserit Ausonio si fors victoria Turno,
 convenit Evandri victos discedere ad urbem,
 cedet Iulus agris, nec post arma ulla rebelles 185
 Aeneadae referent ferrove haec regna lacescent.
 Sin nostrum adnuerit nobis victoria Martem
 (ut potius reor et potius di numine firment),
 non ego nec Teucris Italos parere iubebo
 nec mihi regna peto: paribus se legibus ambae 190
 invictae gentes aeterna in foedera mittant.

Sacra deosque dabo; socer arma Latinus habeto,
 imperium sollemne socer; mihi moenia Teucri
 constituent urbique dabit Lavinia nomen.’
 Sic prior Aeneas, sequitur sic deinde Latinus 195
 suspiciens caelum, tenditque ad sidera dextram:
 ‘Haec eadem, Aenea, terram, mare, sidera, iuro
 Latonaeque genus duplex Ianumque bifrontem,
 vimque deum infernam et duri sacraria Ditis;

181—191 cesserit - konj. pf. v podm. súvetí; **si fors** = *si forte*; **convenit** - je zhoda, je (to) dohodnuté, platí; **Evandri** - syn Merkúra a nymfy Karmenty, prišiel z Arkádie do Itálie a usadil sa na Palatíne; **agris** - Abl. odluky; **fors** - preklad: náhodou, azda; **post** - adverb., potom, neskôr; **Aeneadae** - *Aeneades, ae, m.* potomok Aeneov, pl. Aeneovci, Aeneovi druhovia; **nostrum ... Martem** - preklad: priaznivý výsledok boja, *nostrum* predikatívne; **se ... aeterna in foedera mittant** - preklad: nech sa naveky zjednotia zmlouvou

192—200 arma - preklad: vrchné velenie; **nostrum** - predikatívne, viaž k *propitium*; **non ... nec ... nec** - záporný význam; **terram, mare, sidera, genus, Ianum(que), vim(que), sacraria** - erg. *per*; **vimque ... infernam** = *vim deum (deorum) infernorum* (enalage); **et** - explikatívne

audiat haec genitor qui foedera fulmine sancit.	200
Tango aras, medios ignis et numina testor: nulla dies pacem hanc Italis nec foedera rumpet, quo res cumque cadent; nec me vis ulla volentem avertet, non, si tellurem effundat in undas diluvio miscens caelumque in Tartara solvat,	205
ut sceptrum hoc' (dextra sceptrum nam forte gerebat) 'numquam fronde levi fundet virgulta nec umbras, cum semel in silvis imo de stirpe recisum matre caret posuitque comas et bracchia ferro, olim arbos, nunc artificis manus aere decoro	210
inclusit patribusque dedit gestare Latinis.' Talibus inter se firmabant foedera dictis conspectu in medio procerum. Tum rite sacratas in flammam iugulant pecudes et viscera vivis eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.	215

201—215 Latonaeque genus duplex – rozumej dvojičky Apollo a Diana; **Latonae(que)** – gr. Létó, dcéra Titana Coea, matka Apollona a Diany; **Ianumque** – Ianus, staroitalský boh, pôvodne asi slnečného obehu, neskôr boh začiatku všetkého, zobrazovaný býva s dvomi tvármi, keď sa zavrel jeho chrám, znamenalo to, že nastal mier; **medios ignis** – preklad: uprostred oboch vojsk; **dies** – deň, **quo res cumque** = *quocumque res ...* (thmesis), preklad: akokoľvek to dopadne; **effundat** – sc. vis; **ut** – tak ako toto; **fronde levi** – Abl. kvality k *virgulta*; **cum semel** = *cum, ubi*; **caret matre** – s Abl., je bez matky, **matre** – v zmysle strom; **posuit(que)** – *deposuit*; **bracchia** – metaforicky vetva, haluz, ratolesť; **ferro** – Abl. inštrumentálny; **(dedit) gestare** – grécizmus, účelový infinitív; **in flammam** – preklad: nad plameňom

AENEIS XII, 791—844

ROZHOVOR MEDZI JOVOM A JUNO

Iunonem interea rex omnipotentis Olympi
adloquitur fulva pugnans de nube tuentem:
'Quae iam finis erit, coniunx? Quid denique restat?
indigetem Aenean scis ipsa et scire fateris
deberi caelo fatisque ad sidera tolli. 795
Quid struis? Aut qua spe gelidis in nubibus haeres?
mortalin decuit violari vulnere divum?
aut ensem (quid enim sine te Iuturna valeret?)
ereptum reddi Turno et vim crescere victis?
Desine iam tandem precibusque inflectere nostris, 800
ni te tantus edit tacitam dolor et mihi curae
saepe tuo dulci tristes ex ore recursent.

Posledná veľká scéna s bohmi v Aeneide je rozhovor medzi Jovom a Junónou, ktorá prezentuje Junonin zmier. Zmierenie bohyně Junóny bolo naznačené už skôr na viacerých miestach v Aeneide (napr. IV, 25, 29), v tomto úryvku sa uzatvára to, čo bolo vykreslené už v I. knihe. Scéna sa skladá z troch častí: Jovova reč (v. 793—806), Junónina reč (v. 807—828) a Jovova reč (v. 829—840).

791—802 finis – u básnikov femininum; **scire fateris** – erg. *te*; **mortalin** = *mortali-ne*; **divum** – *Aeneum*; **aut ... victis** – erg. *decuit*; **valeret** – potenciál. konj. pre minulosť; **inflectere** – mediál. imp.; **edit** – arch. konj. od *edere*, pôvodne optatív

Ventum ad supremum est. Terris agitare vel undis
Troianos potuisti, infandum accendere bellum,
deformare domum et luctu miscere hymenaeos: 805
ulterius temptare veto.’ Sic Iuppiter orsus;
sic dea summisso contra Saturnia vultu:
‘ista quidem quia nota mihi tua, magne, voluntas,
Iuppiter, et Turnum et terras invita reliqui;
nec tu me aeria solam nunc sede videres 810
digna indigna pati, sed flammis cincta sub ipsa
starem acie traheremque inimica in proelia Teucros.
Iuturnam misero (fateor) succurrere fratri
suasi et pro vita maiora audere probavi,
non ut tela tamen, non ut contenderet arcum; 815
adiuro Stygii caput implacabile fontis,
una superstitio superis quae reddita divis.
Et nunc cedo equidem pugnasque exosa relinquo.

803—812 ad supremum – preklad: nakoniec; **hymenaeos** – svadobná pieseň, metonymicky sobáš (Aenea s Lavíniou); **ulterius ... veto** – sc. *te*; **orsus** – erg. *est*; **vultu** – Abl. spôsobu; **contra** (sc. *dixit*) = *respondit*; **quia** – anastrofa; **nota** – erg. *est*; **aeria ... sede** – Abl. miesta; **digna indigna** – v zmysle čokolvek; **sub (ipsa ... acie)** = *in*, preklad: uprostred boja

813—818 Iuturnam – Turnova sestra; **succurrere ... suasi** – AcI namiesto želacej vety; **non ut** – konzekutívne; **Stygiis ... fontis** – erg. *per*; **una ... divis** – v poradí: *superstitio, quae una superis divis reddita* (sc. *est = data est*), výraz *superstitio* má negatívny význam

illud te, nulla fati quod lege tenetur,
 pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum: 820
 cum iam conubiis pacem felicibus (esto)
 component, cum iam leges et foedera iungent,
 ne vetus indigenas nomen mutare Latinos
 neu Troas fieri iubeas Teucrosque vocari
 aut vocem mutare viros aut vertere vestem. 825
 sit Latium, sint Albani per saecula reges,
 sit Romana potens Itala virtute propago:
 occidit, occideritque sinas cum nomine Troia.’
 Olli subridens hominum rerumque repertor:
 ‘Es germana Iovis Saturnique altera proles, 830
 irarum tantos volvis sub pectore fluctus.
 Verum age et inceptum frustra summitte furorem:
 do quod vis, et me victusque volensque remitto.
 Sermonem Ausonii patrium moresque tenebunt,
 utque est nomen erit; commixti corpore tantum 835
 subsident Teucri. Morem ritusque sacrorum
 adiciam faciamque omnis uno ore Latinos.
 Hinc genus Ausonio mixtum quod sanguine surget,
 supra homines, supra ire deos pietate videbis,
 nec gens ulla tuos aequae celebrabit honores.’ 840

819—825 tenetur = *vetatur*; **esto** – parentéza k prejavu neochotného pri-
 volenia; **ne ... iubeas** – konj. prez.; **vocem** = *linguam*

826—831 Itala virtute – Abl. príčiny; **occiderit(que)** – konj. optatívny;
sinas – parentéza; **olli** = *illi*; **repertor** – v zmysle *creator*; **es ... fluctus** – protikladné
 vety

832—840 corpore – Abl. vzťahu; **ore** = *sermone*; **quod** – vzťažné zámeno ku
genus; **supra homines, supra ... deos** – t. j. nad všetko na svete; **pietate** – Abl. vzťahu

Adnuit his Iuno et mentem laetata retorsit;
interea excedit caelo nubemque relinquit.
His actis aliud genitor secum ipse volutat
Iuturnamque parat fratris dimittere ab armis.

841—844 mentem ... retorsit - preklad gréc. μεταστρέψει νοόν nachádzajúci sa u Homéra (Il. XV, 52); **caelo** - Abl. odluky

11. KAPITOLA

P. VERGILIUS MARO I. ECLOGA

MELIBOEUS

Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi
| k k, | k k, | k k, | |, | k k, | |
silvestrem tenui Musam meditaris avena;
| |, | kk, | |, | k k, | k k, | |
nos patriae finis et dulcia linquimus arva.
| k k, | |, | |, | kk, | k k, | k
Nos patriam fugimus; tu, Tityre, lentus in umbra
| kk, | kk, | |, | kk, | k k, | k
formosam resonare doces Amaryllida silvas.
| |, | kk, | k k, | kk, | kk, | |

5

Prvá ekloga začína rozhovorom Melibeia a Tityra. V úvodných desiatich veršoch sú načrtnuté protichodné svety týchto dvoch pastierov. Kým Tityrus si užíva pokoj, Melibeus je prinútený opustiť svoj pozemok a vlasť. Z Vergiliovho života vieme, že prišiel dvakrát o pozemok v súvislosti s pridelovaním pôdy pre vojnových veteránov, a tak môžeme predpokladať, že básnik v prvej ekloge naráža práve na tento fakt. Z ďalších veršov je zrejmé, že pokojný život prvého pastiera nie je ničím samozrejým, ale závisí od boha. Predpokladá sa, že prvá ekloga bola napísaná až ako posledná v r. 37–36 pr. Kr., a tak vzhľadom na vtedajšiu politickú situáciu by mohlo ísť konkrétne o osobu Octaviana, ktorý predstavuje nádej pre lepšie časy.

1–5 **Tityre** – Vok. sg.; **recubans ... fagi** – tento motív sa nachádza už u Theokrita; **silvestrem ... Musam** – opisne pastierska pieseň; **tenui ... avena** – na tenkú píšťalu; pastierka píšťalka zväčša vyrobená z rákosovej trstiny; **patriae** – spoj s *finis* a *arva*; **finis** = *finis*; **Amaryllis** – priateľka alebo slúžka niekoľkých pastierov

TITYRUS

O Meliboee, deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi semper deus, illius aram
saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum
ludere quae vellem calamo permisit agresti. 10

MELIBOEUS

Non equidem invideo, miror magis; undique totis
usque adeo turbatur agris. En ipse capellas
protenus aeger ago; hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter densas corylos modo namque gemellos,
spem gregis, a, silice in nuda conixa reliquit. 15

6–10 deus – t. j. Octavianus, ktorého neskôr vo v. 42 nazýva mladíkom a ctí si ho ako domáceho bôžika lára; **nobis** – **ipsum** = *me ipsum*, tzv. *plural modestiae*; **quae vellem** – samost. použitý konj. vo vedľ. vzťažnej vete; **calamo ... agresti** – Abl. prostriedku k *ludere*; odvolávka na *tenui avena*

11–15 magis = *potius*; **turbatur** – **protinus ... ago** – **aeger** = *aegre* (grécizmus); **namque** – anastrofa

Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,
de caelo tactas memini praedicere quercus.
Sed tamen iste deus qui sit da, Tityre, nobis.

TITYRUS

Urbem quam dicunt Romam, Meliboeae, putavi
stultus ego huic nostrae similem, cui saepe solemus 20
pastores ovium teneros depellere fetus.
Sic canibus catulos similes, sic matribus haedos
noram, sic parvis componere magna solebam.
verum haec tantum alias inter caput extulit urbesvi
quantum lenta solent inter viburna cupressi. 25

16—25 laeva - **de caelo tactas** = *fulmine ictas*; **memini praecidere** - inf. préz. stojaci pri *memini*; **da** = *dic*; **Meliboeae** - Vok. sg.; **pastores** - predikativne; **sic, sic, sic** - prvé dve *sic* majú súvis s adjektívami, tretie so slovesom; **noram** = *noveram*; **alias inter** = *inter alias* (anastrofa); **caput extulit** = *caput elatum gerit*

MELIBOEUS

Et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi?

TITYRUS

Libertas, quae sera tamen respexit inertem,
candidior postquam tondenti barba cadebat,
respexit tamen et longo post tempore venit,
postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. 30

Namque – fatebor enim – dum me Galatea tenebat,
nec spes libertatis erat nec cura peculi.
Quamvis multa meis exiret victima saeptis
pinguis et ingratae premeretur caseus urbi,
non umquam gravis aere domum mihi dextra redibat. 35

26—30 **sera** = adv. *sero*; **tamen** = *quidem*; **postquam ... cadebat – tondenti** – Dat. pôvodový, *cadebat* = *cadebatur*; **respexit tamen** – pokračovanie vzťažnej vety; **postquam ... habet** – odvtedy; **Galatea** – ide buď o Néreoovnu, alebo Tityrovu družku

31—35 **multa ... victima** – v poézii častý kolekt. singulár; **exiret, premeretur** – konj. impf. v prípustkovej vedľajšej vete so spojkou *quamvis*; **pinguis et** – anastrofa; **ingratae ... urbi** – Dat. prospechový; **mihi** – Dat. etický

MELIBOEUS

Mirabar quid maesta deos, Amarylli, vocares,
cui pendere sua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. Ipsae te, Tityre, pinus,
ipsi te fontes, ipsa haec arbusta vocabant.

TITYRUS

Quid facerem? neque servitio me exire licebat 40
nec tam praesentis alibi cognoscere divos.
Hic illum vidi iuvenem, Meliboee, quot annis
bis senos cui nostra dies altaria fumant,
hic mihi responsum primus dedit ille petenti:
'pascite ut ante boves, pueri, submittite tauros.' 45

36—40 mirabar - imperfektum použité pri opakovaní deja; **quid** = *cur* (príslovk. Ak.); **Amarylli** - Vok.; **cui** - vo význame pre koho

41—45 alibi - spája sa s obidvoma infinitívami; **quotannis ... cui** - v poradí: *cui quotannis...*; **bis senos ... dies** - Ak. s časovou platnosťou; **primus ... ille** - prelož prvý on; **ut ante** - potrebné vztiahnuť na oba imperatívy

MELIBOEUS

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt
et tibi magna satis, quamvis lapis omnia nudus
limosoque palus obducat pascua iunco.
Non insueta gravis temptabunt pabula fetas
nec mala vicini pecoris contagia laedent. 50

Fortunate senex, hic inter flumina nota
et fontis sacros frigus captabis opacum;
hinc tibi, quae semper, vicino ab limite saepes
Hyblaeis apibus florem depasta salicti
saepe levi somnum suadebit inire susurro; 55
hinc alta sub rupe canet frondator ad auras,
nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes
nec gemere aerea cessabit turtur ab ulmo.

46—50 **fortunate** - Vok. sg.; **tua** - predikatívne; **omnia** - sc. *pascua*

51—58 **hinc ... salicti** - v poradí: *hinc vicino ab limite saepes, quae semper Hybleis apibus florem salicti depasta tibi*; **quae semper** = *ut semper*; **Hyblaeis** - adj. k *Hybla*, vrch na východe Sicílie, preslávený vysokou kvalitou dorábaného medu; **florem (depasta)** - gréc. Ak. závislý od *depasta*; **tua cura** - konkr. predmet tvojho záujmu, tvoja láska

TITYRUS

Ante leves ergo pascentur in aethere cervi
et freta destituent nudos in litore pisces, 60
ante pererratis amborum finibus exsul
aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tigrim,
quam nostro illius labatur pectore vultus.

MELIBOEUS

At nos hinc alii sitientis ibimus Afros,
pars Scythiam et rapidum cretae veniemus Oaxen 65
et penitus toto divisos orbe Britannos.
En umquam patrios longo post tempore finis
pauperis et tuguri congestum caespite culmen,
post aliquot, mea regna, videns mirabor aristas?
Impius haec tam culta novalia miles habebit, 70
barbarus has segetes. En quo discordia civis
produxit miseros; his nos consevimus agros!
Insere nunc, Meliboee, piros, pone ordine vites.

59—63 **ante**, **ante** = *potius*; **Ararim** - Ak. sg., rieka Arar v Galii; **Parthus** - kolektívny singulár; **Germania** - metonymicky pre *Germanus*; **Tigrim** - Ak. sg., rieka Tigris v Mezopotámii; **illius** - myslený je Octavianus; **labatur** - hypotetický konj. v zmysle indikatívnom

64—69 **ibimus Afros ... Scythiam ... Oaxen** - Ak. použitý ako pri väzbe miestnych mien; **sitientis** = *sitientes Afros*; **Oaxen** - gréc. Ak. k *Oaxes*; **finis** = *fines*; **pauperis et** - anastrofa; **post aliquot ... aristas** - predložka s lokálnym významom (podľa iného výkladu je *post* vo význame časového adverbium a *aliquot aristas* je predmetom k *mirabor*)

70—73 **civis** = *cives*; **consevimus** - ind. pf. akt. od *consere*

Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae.
Non ego vos posthac viridi proiectus in antro 75
dumosa pendere procul de rupe videbo;
carmina nulla canam; non me pascente, capellae,
florentem cytisum et salices carpetis amaras.

TITYRUS

Hic tamen hanc mecum poteris requiescere noctem
fronde super viridi. Sunt nobis mitia poma, 80
castaneae molles et pressi copia lactis,
et iam summa procul villarum culmina fumant
maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

74—83 me pascente – Abl. absolútny; **poteras** – ind. v zmysle konj. potenciálneho v prítomnosti; **fronde super viridi** – anastrofa; **sunt nobis ... poma** – väzba Dat. privlastňovacieho; **altis de montibus** – anastrofa

12. KAPITOLA

GEORGICON LIBER I, 1—99

Quid faciat laetas segetes, quo sidere terram
| kk,l |, | k k, | |, | kk, | k
vertere, Maecenas, ulmisque adiungere vitis
| kk, | |, | |, | |, | kk, | |
conveniat, quae cura boum, qui cultus habendo
| k k,l | |, | k k, | |, | k k, | |
sit pecori, apibus quanta experientia parcis,
| k k,l kk,l |, | kk,l kk,l k
hinc canere incipiam. Vos, o clarissima mundi
| kk, | kk,l |, | |, | k k, | |

5

Prvá kniha sa skladá z troch hlavných častí: I. úvod (v. 1—42), II. vlastný obsah (v. 43—465): práce pred siatím (v. 43—99), podmienky pre úspešné zasatie (100—203), rozdelenie prác (204—310), búrka (v. 311—350), znamenie (v. 351—465) a III. zakončenie (v. 466—514): znamenia po násilnej smrti C. Iulia Caesara (v. 466—497), modlitba za Augusta (v. 498—514). Úvodné štyri verše I. knihy nám pritom vykresľujú obsah celej básnickej zbierky - I. poľnohospodárstvo, II. pestovanie stromov, predovšetkým viniča, III. chov dobytka a IV. včelárstvo. Zbierku básnik venuje C. Cilniovi Maecenatovi, ktorému sa v úvode prihovára.

1—6 quid faciat - segetes - metonýmia; **quo sidere** = *quo anni tempore*, prel. kedy počas roka; **Maecenas** - C. Cilnius Maecenas († 8 po Kr.), rímsky jazdec, priateľ cisára Augusta, štedrý podporovateľ básnikov a spisovateľov; **ulmisque adiungere vitis** - preklad: k brestom viazať vinič, starí Rimania nenechávali vinič plaziť sa po zemi, ale sadili ho medzi stromy, okolo ktorých sa vinič obvíjal, často to boli najmä bresty; **cultus** - obsah 3. knihy; **parcus** - obsah 4. knihy; **clarissima mundi lumina** = *Sol et Luna*, Slnko a Mesiac, ktoré svojím pohybom delia rok

lumina, labentem caelo quae ducitis annum;
Liber et alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista,
poculaque inuentis Acheloia miscuit uvis;
et vos, agrestum praesentia numina, Fauni

10

(ferite simul Faunique pedem Dryadesque puellae:
munera vestra cano); tuque o, cui prima frementem
fudit equum magno tellus percussa tridenti,
Neptune; et cultor nemorum, cui pinguia Ceae
ter centum nivei tondent dumeta iuveni;

15

7—10 Liber - staroitalský boh úrody, neskôr splynul s Bacchom, darca viniča; **Ceres** - staroitalská bohyňa poľnohospodárstva, Saturnova dcéra, stotožňovaná s gréckou Demetrou, darkyňa obilia; **Chaoniam** - Chaon, Priamov syn, bývajúci v Dodone, ktorý dal meno epirskej krajine Chaonii; **pocula(que)** ... **Acheloia** - Achelious, rieka ohraničujúca Aitóliu, toto územie vraj ako prvý kalydónsky kráľ Oineus vysadil viničom; **miscuit** - Rimania miešali víno s vodou; **Fauni** - Faunus, staroitalský boh plodnosti a úrody, ktorý vedel poskytovať aj veštby, otec kráľa Latina, neskôr stotožnený s gréckym Panom, pl. *Fauni* (podľa gréckych Satyrov) bôžikovia polí a lesov

11—15 ferte pedem - erg. *ad me*, poponáhľajte sa; **Dryadesque puellae** - sg. *Dryas, adis, f.*, víly stromov; **Neptune** - Vok., Neptún, gr. Poseidón, Jovov brat, boh mora; **cultor nemorum** - t. j. Aristeus, syn Apollóna a nymfy Cyrény, ktorý naučil ľudí chovať včely; **Ceae** - *Cea* (Κέα), Keos, ostrov a Egejskom mori, juhovýchodne od Atiky, kde bol Aristeus obzvlášť uctievaný; **dumeta** = *dumi*, krovina, húština

ipse nemus linguens patrium saltusque Lycaeii
 Pan, ovium custos, tua si tibi Maenala curae,
 adsis, o Tegeaeae, favens, oleaeque Minerva
 inventrix, unciue puer monstrator aratri,
 et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum: 20
 dique deaeque omnes, studium quibus arva tueri,
 quique nouas alitis non ullo semine fruges
 quique satis largum caelo demittitis imbrem.
 Tuque adeo, quem mox quae sint habitura deorum
 concilia incertum est, urbisne invisere, Caesar, 25
 terrarumque velis curam, et te maximus orbis
 auctorem frugum tempestatumque potentem
 accipiat cingens materna tempora myrto;
 an deus immensi venias maris ac tua nautae
 numina sola colant, tibi seruiat ultima Thule, 30
 teque sibi generum Tethys emat omnibus undis;
 anne novum tardis sidus te mensibus addas,

16—20 Lycaeus - Lykaion, pohorie v Arkádie zsvätené Jovovi a Panovi; **Pan** - arkadský boh lesov a pastierov; **Maenala** - pohorie v juhovýchodnej Arkádie; **Tegeaeae** - Vok., *Tegeus* = *Arcadius*; **Minerva** - gr. Pallas Aténa, bohyňa umení a múdrosti; **puer** - Triptolemus, syn eleuzínskeho kráľa Celea, ktorého Ceres naučila viesť pluh; **Silvane** - Vok., Silvanus, staroitalský boh lesov a pastierov;

21—28 non ullo semine - preklad: bez semena; **adeo** - preklad: zvlášť; **urbisne invisere ... velis** - rozvíja predchádzajúcu otázku *quae concilia ... sint habitura*, preklad: chceš byť ochrancom miest?; **Caesar** = *Augustus*; **maximus orbis** - preklad: preveľký svet; **potens tempestatum** - preklad: vládca počasia; **materna ... myrto** - myrta je zsvätená Venuši, pramatke julskeho rodu; **tempora** - *tempus, oris, n.*, zväčša pl. spánky, básn. aj vo význame tvár, hlava

29—32 Thule - európsky ostrov na krajnom severe; **Tethys** - Oceanova manželka, t. j. Tethys si bude chcieť získať bohatým venom (*omnibus undis*) Augusta za zaťa; **novum ... sidus** - ak by chcel získať nové miesto vo zvieratníku ako Iulius Caesar, básnik mu prisudzuje miesto medzi Pannou (Erigone alebo Astrea) a Škorpiónom

qua locus Erigonen inter Chelasque sequentis
 panditur (ipse tibi iam bracchia contrahit ardens
 Scorpius et caeli iusta plus parte reliquit); 35
 quidquid eris (nam te nec sperant Tartara regem,
 nec tibi regnandi veniat tam dira cupido,
 quamvis Elysios miretur Graecia campos
 nec repetita sequi curet Proserpina matrem),
 da facilem cursum atque audacibus adnue coeptis, 40
 ignarosque uiae mecum miseratus agrestis
 ingredi et votis iam nunc adsuesce vocari.

33–42 qua – sc. *parte*, kde; **Erigone** – dcéra Aténčana Ikara sa obesila v smútku nad smrťou svojho otca a bola vzatá na nebo ako súhvezdie Panna; **Chelasque** – *chelae* – klepeta, tzn. súhvezdie Váhy; **iusta plus parte** – t. j. viac než koľko má každé iné znamenie; **Tartara** – Tartar, sídlo zavrhnutých duší v podsvetí; **regem** – predikatívne, v teba ako kráľa; **Graecia** – t. j. grécki básnici; **matrem** = *Cererem*; **Proserpina** – gréc. Persefone, dcéra Jova a Cerery, ktorú uniesol boh podsvetia Pluto a stala sa jeho ženou; **cursum** – metafor. loď; **coeptis** – básn. plurál; **ignarosque uiae ... agrestis** = *agrestes ignaros viae*, t. j. spôsoby ako sa starať o polia, ktoré ležali ľadom (vinou vojen)

EDIČNÁ POZNÁMKA

Predkladaný učebný text ponúka študentom komentár vybraných pasáží z Vergiliovho diela Aeneis. Komentár je uvádzaný ku konkrétnym veršom v dolnej polovici strany, pričom percipient má k dispozícii aj latinský text prevzatý z Teubnerovho kritického vydania. Výklad sa zameriava na gramatické, štylistické, ale aj metrické nuancy, pričom sledovaný výraz je uvádzaný vždy boldom. Ukážky sme vybrali na základe obsahu a ich dĺžka sa môže líšiť. Ide predovšetkým o známe udalosti, ktoré sa odohrali počas Aeneovho hľadania novej vlasti. Pre lepšiu orientáciu sú jednotlivé mýty označené názvom.

Pri prepise antických mien, geografických lokalít a menách bohov a mytologických postáv sme vychádzali predovšetkým z ustálených podôb v slovenskom jazyku, pričom na viacerých miestach uvádzame pre lepšiu orientáciu čitateľa grécky aj rímsky ekvivalent. Vzhľadom na rozkolísanosť transkripcie antických mien a názvov v slovenskom prostredí priznávame pri prepise istú nejednotnosť, ktorá však nie je na úkor zrozumiteľnosti.

PRAMENE:

Vergilius, Maro Publius: *Aeneis*. (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana) (Latin Edition). Published by De Gruyter, 2011.

PREKLADY:

Eneida. Prel. Ján Hollý. Trnava: 1950.

Eneida. Prel. Viera Bunčáková a Pavol Bunčák. Bratislava: 1969.

Aeneas. Prebásnil Viliam Turčány. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1981.

Bukoliky. Recepty Salernskej lekárskej školy. Prel. Viliam Turčány. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1993.

Aeneis. Prel. Viera Bunčáková a Pavol Bunčák. Martin: Thetis, 2013.

ODPORÚČANÁ LITERATÚRA:

Adema, Suzanne M.: *Tenses in Vergil's Aeneid. Narrative Style and Structure*. Amsterdam Studies in Classical Philology. Leiden – Boston: Brill, 2019.

Andoková, Marcela – Babic, Marek – Eliášová Buzássyová, Ľudmila – Rošková, Daniela – Valachovič, Pavol: *Bežný život starých Rimanov*. Bratislava: Vydavateľstvo IRIS, 2020.

Brodňanská, Erika – Koželová, Adriána: *Antická kultúra pre prekladateľov*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2017.

Canfora, Luciano: *Dějiny římské literatury*. Praha: KLP, 2001.

Heyworth, Stephen J. – Morwood, James: *Commentary of Virgil Aeneid*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

Hošek, Radislav: *Poslání Aeneidy*. In: Publius Vergilius Maro: *Aeneis*. Prel. Otmar Vaňorný. Praha: Svoboda, 1970.

Karabová, Katarína: *Dejiny rímskej literatúry*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2015.

Lowe, Dunstan: *Personification Allegory in the Aeneid and Ovid's Metamorphoses*. Leiden – Boston: Brill, 2008.

Neudert, Jindřich: *Výbor z básní P. Vergilia Marona*. Praha: Nákladem České grafické akciové společnosti, 1911.

Okál, Miloslav: *Antická metrika a prekladanie gréckej a latinskej poézie do slovenčiny*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990.

Ørberg Hans H.: *P. Vergilii Maronis Aeneis*. Edizioni Academia Vivarium Novum. Neapol: Ex officina typographica Eurograph, 2008.

Perkell, Christine: *Reading Vergil's Aeneid. An Interpretive Guide*. Oklahoma: University of Oklahoma Press: Norman, 1999.

Ratkowitsch, Christine: *Vergil Auswahl. Kommentarband*. Orbis Latinus. Wien: Adolf Holzhausens, 1988.

Reading Virgil's Aeneid – an interpretive guide. Ed. by Chr. Perkel.
Oklahoma: Oklahoma Press, 1999.

Šubrt, Jiří: *Římská literatura*. Praha: ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ, 2005.

Williams, Deryck R.: *Vergil: Aeneid I—VI*. London: Bristol Classical Press, 2006.